

T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Türk Çocuklarının Dil
Gelişimi Açısından Fiilimsi Kullanımlarının İncelenmesi**

Abdulkadir HOPURCUOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATAY / 2010

T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Türk Çocuklarının Dil
Gelişimi Açısından Fiilimsi Kullanımlarının İncelenmesi**

Abdulkadir HOPURCUOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Jale ÖZTÜRK

HATAY / 2010

ONAY

ABDULKADİR HOPURCUOĞLU tarafından hazırlanan *"OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNE DEVAM EDEN TÜRK ÇOCUKLARININ DİL GELİŞİMİ AÇISINDAN FİİLİMSİ KULLANIMLARININ İNCELENMESİ"* adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile *TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

06/05/2010

Jüri Üyeleri	İmza
Yrd. Doç. Dr. Jale ÖZTÜRK (Tez Danışmanı - Başkan)	
Yrd. Doç. Dr. Bilginer ONAN (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Bülent ARI (Üye)	

Abdulkadir Hopurcuoğlu Tarafından Hazırlanan *"Okul Öncesi Eğitimine Devam Eden Türk Çocuklarının Dil Gelişimi Açısından Fiilimsi Kullanımlarının İncelenmesi"* adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç Dr. Yakup BULUT

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu araştırma, okul öncesi eğitimine devam eden, 5-6 yaş grubu çocukların konuşmalarında fiilimsileri kullanıp kullanmadıklarını, kullanıyorlarsa hangi fiilimsi türünü ne oranda kullandıklarını, konuşmalarındaki fiilimsi kullanımlarının ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılmış tarama modelinde bir çalışmadır.

Çalışmanın **1. Bölüm**'ünde araştırmanın gerekçesini ortaya koyan "Problem Durumu", çalışmanın "Amaçlar"ı ve "Alt Amaçlar"ı, "Önem"i, "Varsayımlar"ı "Sınırlılıkları" ve "İlgili Araştırmalar"a yer verilmiştir.

Çalışmanın **2.Bölüm**'ünü "Yöntem" bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde, "Araştırma Modeli", "Evren ve Örneklem", "Veri Toplama Araçları", "Veri Çözümleme Teknikleri" anlatılmıştır.

3.Bölüm'de "Dilin Önemi ve İşlevleri", "Dil Gelişim Kuramları", "Bebekte ve Çocukta Dil Gelişimi Aşamaları", "Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler" ve "Fiilimsiler" konuları verilerek çalışmanın kuramsal çerçevesi çizilmiştir.

Çalışmanın **4.Bölüm**'ünde araştırma sonucunda ulaşılan "Bulgular", tablo ve şekillerle ortaya konulmuştur.

Çalışmanın **5.Bölüm**'ünde, "Sonuçlar ve Öneriler"e yer verilmiştir.

Yoğun mesaisine rağmen bana zaman ayıran danışman hocam Yrd. Doç.Dr.Jale ÖZTÜRK'e, görüşleriyle bana destek veren Yrd.Doç Dr. Eyyup COŞKUN'a, manevi desteklerini hep yanımda gördüğüm aileme, çalışmamda yardımını ve desteğini esirgemeyen müstakbel eşime teşekkür ederim.

Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Türk Çocuklarının Dil Gelişimi Açısından Fiilimsi Kullanımlarının İncelenmesi

**Yüksek Lisans Tezi, Abdulkadir HOPURCUOĞLU
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Jale ÖZTÜRK**

ÖZET

Bu çalışma, okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubundaki Türk çocuklarının konuşmalarında fiilimsi kullanıp kullanmadıklarını; kullanıyorsa hangi fiilimsi türünü ne oranda kullandıklarını; konuşmalarındaki fiilimsi kullanımlarının geldikleri sosyoekonomik düzeye (SED) göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın örneklemini, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Antakya merkezde bulunan bir anaokulunda eğitim görmekte olan, üç farklı sosyoekonomik düzeyden gelen 9 çocuk oluşturmaktadır.

Öğrencilere, araştırmacı tarafından üç farklı konuşma etkinliği yaptırılmıştır. Birinci etkinlik olarak, araştırmacı tarafından iki adet öykü, büyütülmüş renkli resimleri gösterilerek çocuklara teker teker okunmuş, daha sonra çocuklardan aynı öyküleri, resimlere bakarak anlatmaları istenmiştir. Çocukların, konuşmaları ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir.

İkinci etkinlik olarak, araştırmacı her sosyoekonomik düzeyi temsil eden çocuklarla üçerli gruplar halinde sözlü mülakat gerçekleştirmiş, çeşitli sorular sorarak çocukların konuşması sağlanmıştır. Yine, konuşmalar kaydedilmiştir.

Üçüncü ve son etkinlikte, bazı konular verilerek, çocukların bu konulardan birini seçip serbest şekilde oyun oynamaları sağlanmıştır. Çocukların oyun esnasındaki konuşmaları, ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir.

Ses kayıtları, araştırmacı tarafından yazıya dökülmüştür. Konuşmalar taranıp, fiilimsiler tespit edilerek, tablolar ve grafikler halinde raporlaştırılmıştır.

Okulöncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının konuşmalarında fiilimsi kullanımları açısından fark bulunmuştur. En çok fiilimsi (66) Üst-SED'den gelen çocuklar tarafından kullanılmıştır. İkinci olarak (34) Orta-SED'den gelen çocuklar tarafından, üçüncü olarak da (29) Alt-SED'den gelen çocuklar tarafından kullanılmıştır.

Bütün SED'lerde, en çok kullanılan fiilimsi türü isim-fiil (61) olarak tesbit edilmiştir. İkinci olarak zarf-fiil (42), sonuncu sırada da sıfat-fiil (26) kullanılmıştır.

Araştırma esnasında, Üst ve Orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların daha rahat konuştukları, dil kurallarına daha uygun cümleler kurdukları gözlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Okulöncesi Eğitim, Dil Gelişimi, İsim-fiil, Sıfat-fiil, Zarf-fiil, Sosyoekonomik Düzey

TO BE EXAMINED OF PRE-SCHOOLER TURKISH
CHILDREN'S INFINITIVE, PARTICIPLE AND GERUND USAGE
IN TERMS OF LANGUAGE DEVELOPMENT

Master Thesis, Abdulkadir HOPURCUOĞLU
Department of Turkish Language Education, Master Thesis
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

ABSTRACT

The main aim of this research is to find, if pre-schooler Turkish children use or not infinitives, participles and gerunds in their speech and if they use, there is a relationship or not between using infinitive, participle, gerund and their socioeconomic status (SES).

9 pre-schooler's speech who is coming from 3 socioeconomic status (High SES, Middle SES, Low SES) in Antakya municipality during the 2006-2007 academic year were used for this research.

3 speaking activities were made for children by the researcher. As the first activity, the researcher read two stories while showing the pictures of the stories. Then, the researcher showed the pictures and wanted the children to tell the stories again. The speech was recorded.

As the second activity, the researcher asked some questions to the children and wanted them to answer the questions. These answers were recorded.

As the third activity, some game subjects were given to the children and they were wanted to play with their friends. While they were playing, their speech was recorded.

Soon, the researcher wrote speech as listenig from the records. The researcher found infinitives, participles and gerunds in children's speech.

As a result, a relationship between using infinitives, participles,gerunds in speech and socioeconomic status was found.

The children who comes from High SES most used infinitive, participle and gerunds (66) in speech. Second, the children who comes from Middle SES used (34), and the children who comes from Low SES used at least infinitive, participle and gerund in their speech.

In all SES, the pre-schoolers used mostly infinitives (61).Second, gerunds were used (42) and at least participle (26) were used by the pre-schoolers.

KEY WORDS

Pre-school Education, Language Development, Infinitive, Participle, Gerund, Socioeconomic Status

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. Problem Cümlesi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2.1. Alt Amaçlar.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Sayıtlılar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. İlgili Araştırmalar.....	4
1.6.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	4
1.6.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	8
1.6.3. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	12
2.2. Evren ve Örneklem.....	12
2.3. Veri Toplama Araçları.....	12
2.3.1. Öykü Kitapları.....	13
2.3.2. Mülakat Soruları.....	13
2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1.	Dilin Tanımı, Önemi ve İşlevleri.....	15
3.2.	Dilin Edinimine İlişkin Görüşler.....	20
3.2.1.	Psikolinguistik Görüş(Doğuştancı Kuram).....	21
3.2.2.	Davranışçı Görüş.....	22
3.2.3.	Pragmatik Görüş (Sosyolinguistik Kuram).....	23
3.2.4.	Bilişsel Görüş.....	24
3.2.5.	Yapılandırıcı Dil Kuramı.....	24
3.3.	Dil Gelişimi Aşamaları.....	26
3.3.1.	Refleksif Dönem (Ağlama).....	26
3.3.2.	Gııldama(Anlamsız Ses.Çıkarma,Babıldama,Cııldama)	27
3.3.3.	Mırıldanma (4-6 Ay).....	28
3.3.4.	Mırıldanmanın Tekrarı.....	28
3.3.5.	Ses-Sözcükler Dönemi (10-14 Ay).....	29
3.3.6.	Tek Sözcük Dönemi.....	29
3.3.7.	İki Sözcüklü İfadeler Dönemi.....	30
3.3.8.	Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi.....	31
3.3.9.	Soru Cümlesinin Gelişimi.....	32
3.4.	Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	35
3.4.1.	Kalıtım ve Çevre.....	35
3.4.2.	Cinsiyet.....	35
3.4.3.	İkizlerin ve Tek Çocukların Dili.....	36
3.4.4.	Zekâ.....	36
3.4.5.	Doğuş Sırası.....	36
3.4.6.	Ailenin Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Durumu.....	37
3.5.	Filimsiler.....	39

3.5.1. Dil Bilimciler ve Türk Dili Uzmanlarının Fiilimsiler Hakkındaki Görüşleri.....	39
3.5.2. Fiilimsi Türleri.....	42
3.5.2.1. İsim-fiiller.....	42
3.5.2.1.1. –mAk’lı İsim-fiil.....	43
3.5.2.1.2. –mA’lı İsim-fiil.....	44
3.5.2.1.3. –(y)Iş/Uş’lu İsim-fiil.....	44
3.5.2.2. Sıfat-fiiller.....	45
3.5.2.2.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller....	47
3.5.2.2.2. Geniş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller.....	47
3.5.2.2.3. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat-fiiller...47	
3.5.2.2.4. –İ Ek-fiili İle Kurulan Sıfat-fiil.....	48
3.5.2.3. Zarf-fiiller.....	48
3.5.2.3.1. Gerçek Zarf-fiiller.....	50
3.5.2.3.2. Sıfat-fiillere Bazı Çekim Ekleri Getirilerek Yapılan Zarf-fiiller.....	51
3.5.2.3.3. Değişik Yapıdaki Zarf-fiiller.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmaya Katılan Çocuklar ve Ailelerine İlişkin Bilgiler.....	52
4.1.1. Çocuk Sayısı.....	52
4.1.2. Alt-SED’den Gelen Çocukların Ailelerine İlişkin Bilgiler.....	52
4.1.3. Orta-SED’den Gelen Çocukların Ailelerine İlişkin Bilgiler.....	53
4.1.4. Üst-SED’den Gelen Çocukların Ailelerine İlişkin Bilgiler.....	53
4.2. Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	54
4.2.1. Alt SED’den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	54

4.2.2.	Orta SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	55
4.2.3.	Üst SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	55
4.3.	Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular	56
4.3.1.	Alt SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	56
4.3.2.	Orta SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	57
4.3.3.	Üst SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	57
4.4.	Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	58
4.4.1.	Alt SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular...	58
4.4.2.	Orta SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular...	59
4.4.3.	Üst SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular...	59
4.5.	Bütün SED'lerde ve Bütün Etkinliklerde Kullanılan Fiilimsi Sayıları ve Çeşitlerine İlişkin Bulgular.....	60
4.6.	Kullanılan Fiilimsilerin Türlerine İlişkin Bulgular.....	61

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.	Sonuç.....	66
5.2.	Öneriler.....	68
5.2.1.	Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	68

5.2.2. Anne-babalara Yönelik Öneriler.....	68
5.2.3. Eğitimcilere Yönelik Öneriler.....	69
EKLER.....	71
Ek.1: Sözlü Mülakat Etkinliğinde Çocuklara Sorulan Sorular	
Ek.2: Çocukların Öyküleyici Anlatım Etkinliğindeki Konuşmaları	
Ek.3: Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmaları	
Ek.4: Çocukların Serbest Oyun Etkinliğine Ait Konuşmaları	
KAYNAKÇA.....	91

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Bebek ve Çocuklardaki Reseptif ve Ekspresif Dil Gelişim Basamakları	32
Tablo 2: Çalışmaya Katılan Çocuk Sayıları.....	52
Tablo 3: Alt SED'den Gelen Çocukların Aile Bilgileri.....	53
Tablo 4: Orta SED'den Gelen Çocukların Aile Bilgileri.....	53
Tablo 5: Üst SED'den Gelen Çocukların Aile Bilgileri.....	54
Tablo 6: Alt SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 7: Orta SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	55
Tablo 8: Üst SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	55
Tablo 9: Alt SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	56
Tablo 10: Orta SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 11: Üst SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 12: Alt SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 13: Orta SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	59
Tablo 14: Üst SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 15: Bütün SED'lerden Gelen Çocukların Tüm Etkinliklerdeki Konuşmalarında Kullandıkları Toplam Fiilimsi Sayıları.....	60
Tablo 16: İsim-fiillerin Eklere Göre Dağılımı.....	62
Tablo 17: Sıfat-fiillerin Eklere Göre Dağılımı.....	63
Tablo 18: Zarf-fiillerin Eklere Göre Dağılımı.....	65

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. SED'lere Göre İsim-fiil Kullanımı.....	62
Şekil 2. SED'lere Göre Sıfat-fiil Kullanımı.....	63
Şekil 3. SED'lere Göre Zarf-fiil Kullanımı.....	64

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Vb. : Ve benzeri

Vd. : Ve diğerleri

SED: Sosyoekonomik düzey

TDK: Türk Dil Kurumu

T.y. : Tarih yoktur

GİRİŞ

Türkçede fiilimsiler önemli bir yere sahiptir. Fiilimsiler sayesinde birden fazla yargı, birden çok cümleyle ifade edilmek yerine tek bir cümleyle ifade edilebilir. Dil, insanın en temel iletişim aracıdır. İnsan duygularını, düşüncelerini, isteklerini dil ile ifade eder. Kültürünü gelecek nesillere dil ile aktarır. Bu nedenle dil, insan için dil ve dilin gelişimi oldukça önemlidir.

Dil gelişimi birçok faktörün etkisi altındadır. Çocuğun zekâsı, fiziksel sağlığı, ailesinden ve okuldan aldığı eğitimin niteliği gibi faktörler çocuğun dil gelişimine etki eder. Çocuğun dil gelişimini etkileyen faktörlerden en önemlilerinden biri de ailenin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumudur. Araştırmalar ailenin sosyoekonomik durumunun iyi durumda olmasının çocuğun dil gelişimine olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek anne-baba çocuğuna daha çok imkân sağlayabilecektir.

Ailenin sosyoekonomik durumunun çocuğun dil gelişimine olumlu katkı yaptığı gibi fiilimsi kullanımında da etkisi olup olmadığını ortaya çıkarmak bu çalışmanın amacıdır. Araştırmanın giriş bölümünde; araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sayılıları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Ayrıca çalışmayla ilgili araştırmalar yer almıştır.

1.1.Problem Cümlesi

Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların konuşmalarında kullandıkları fiilimsiler çocukların geldikleri sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermekte midir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitimine devam eden çocukların, konuşmalarında fiilimsilere yer verip vermediklerini tespit etmek; yer veriyorsa hangi oranda yer verdiklerini; bu oranın ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek; hangi türde fiilimsinin ne oranda kullanıldığını ortaya çıkarmaktır.

1.2.1 Alt Amaçlar

Okul öncesi çağında bulunan ve anasınıfına devam eden çocukların konuşmalarında;

A. İsim-fiil kullanım durumları nedir?

B. Sıfat-fiil kullanım durumları nedir?

C. Zarf-fiil kullanım durumları nedir?

Ç. Çocukların içinden geldikleri sosyoekonomik durumla fiilimsi kullanımları arasında ilişki var mıdır?

D. Fiilimsi türleri içerisinde hangisi çocuklar tarafından en çok kullanılmaktadır?

E. Konuşmalardaki fiilimsi sayıları her sosyoekonomik düzey için nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuklar okul öncesi dönemde yazmayı bilmedikleri için, düşüncelerini ve duygularını ifade etmeleri, insanlarla iletişime girmeleri temel dil becerilerinden “konuşma” ile olur. Evde, anaokulunda, “konuşma” aracılığı ile sosyal ilişki içerisine girerler. Çocuklar dinleyerek konuşmayı öğrendikleri için, konuşmalarında yakın çevrenin, özellikle anne-babanın büyük etkisi vardır.

Konuşmanın niteliği, düşünme ve zihinsel becerilerin gelişimine doğrudan bağlıdır (Güneş, 2007: 95). Buradan hareketle, çocukların konuşmalarının, onların zihinsel becerilerinin bir göstergesi olduğunu ifade edebiliriz. Aynı zamanda, çocukların dil gelişim düzeylerini de konuşmalarından yola çıkarak tespit edebiliriz.

Fiilimsiler, dile anlatım gücü, zenginliği ve kıvraklığı, aynı zamanda anlatılmak isteneni kısa yoldan anlatma olanağı sağlar (Bayraktar, 2004: 3). Fiilimsili yapılar sayesinde Türkçe, diğer dillerde iç içe cümlelerden yapılmış, birleşik cümlelerle karşılanan fikirleri, hükümleri yalın cümlelerle ifade eder. Başka dillerde bir cümle ile karşılanan varlıklar ve mefhumlar, fiilimsiler sayesinde Türkçede tek bir kelimeyle sağlanabilir (Ergin, 1997: 137).

Çocukların konuşmaları, onların zihin ve dil gelişimleri hakkında ipucu verir. Konuşmalarında fiilimsileri kullanmaları, dillerindeki anlatım gücünün, zenginliğinin, kıvraklığının kısacası dil gelişimlerinin bir göstergesidir.

Bu çalışmada, okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş grubu çocukların fiilimsi kullanmalarının ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır ve bu yüzden önemlidir.

1.4. Sayıtlılar

1. Çocukların konuşmalarını sağlamak amacıyla, onlara okunup daha sonra resimleri gösterilerek anlatmaları istenen öyküler çocukların yaş ve seviyelerine uygundur.

2. Çocuklardan elde edilen veriler, konuşmalarındaki fiilimsi kullanımlarının sosyoekonomik durumlarına göre değişip değişmediğini belirlemek için yeterlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Hatay il merkezinde bulunan bir ana okulunda 2006-2007 yılında eğitim gören, farklı sosyoekonomik düzeyden gelen 9 çocukla ve bu çocuklardan alınan ses kayıtlarıyla sınırlıdır.

1.6. İlgili Araştırmalar

Daha önce, çocukların geldikleri sosyoekonomik düzeylerinin sadece fiilimsi kullanım durumuna etkisini inceleyen bir çalışma yapılmamıştır. Ancak, çeşitli etmenlerin çocukların dil gelişimine etkilerine ilişkin çalışmalar yurtiçinde ve yurtdışında yapılmıştır. Bu çalışmalardan çocukların dil yapısını inceleyenlerinde fiilimsi kullanımına ilişkin bulgular da elde edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, çocukların dil gelişimi ve dil yapılarına ilişkin yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

1.6.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

A.Tural (1977) tarafından yapılan “Ankara’da Anaokuluna Giden ve Gitmeyen 4-6 Yaş Çocuklarının Bildikleri Kelime Sayısına Yaş, Cinsiyet, Ailenin Eğitim Düzeyi ve Okula Devam Süresinin Etkisi” adlı çalışmada, Ankara’da anaokuluna giden 4-6 yaş çocuklarının bildikleri kelime sayısına; yaş, cinsiyet, ailenin eğitim düzeyi ve anaokulunun etkisi incelenmiştir. Deneklerin, sözcük bilgilerine yaş, cinsiyet, ailenin eğitim düzeyi önemli, deneğin okula devam süresi ise önemsiz bulunmuştur.

B.Anlar (1983) tarafından yapılan “İlk Altı Yaşta Dil Gelişimi, Anne-Baba Eğitimi ve Cinsiyetin Etkisi” adlı çalışmada ilk altı yaşta dil gelişimine anne-baba eğitimi ve cinsiyetin etkisi incelenmiştir. Araştırmada anne-baba eğitim düzeyi ve cinsiyetin, normal çocukların dil gelişimine etkilerini araştırmak amacı ile 6 ay-6 yaş arasında 203 kız, 185 erkek olmak üzere 388 çocuğu Denver Gelişimsel Tarama Testi’nin dil bölümü

uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda anne-babaları yüksek eğitim düzeyinde olan çocukların, anne-babaları daha düşük eğitim düzeyinde olan çocuklardan daha ilerde oldukları, aradaki farkın 12-60 aylar arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

“Kütahya İl Merkezinde Anaokuluna Giden ve Gitmeyen 4-6 Yaşlar Arasındaki Çocukların Kullandıkları İfadelerin Söz Dizimi Yönünden İncelenmesi” adlı araştırmasında **Bal (1988)** anaokuluna giden ve gitmeyen 4-6 yaşlar arasındaki çocukların kullandıkları ifadeler sözdizimi yönünden incelemiştir. Okula giden ve gitmeyen 24'er çocuk üzerinde çalışılmıştır. Her çocuğun birinci ifadesinden itibaren kullandığı 50 sözel ifade seçilmiştir. Bunlar sözcük sayısı, sözcük çeşitleri, sözcük düzeni, ekler, sözcük grupları, dil öğelerinin sıralanış düzeni ve cümle çeşitleri yönünden analiz edilmiştir. Sonuç olarak, cümlelerdeki sözcük sayısı yönünden anaokuluna giden ve gitmeyen 50-59 ay erkek grupları arasında, ayrıca 60-71 ay erkek grupları arasında farklılık önemli bulunmuştur.

Erkan (1990), “Sosyoekonomik ve Eğitim Düzeyleri Farklı Olan Ailelerin 48-60 Aylar Arasındaki Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi” adlı çalışmasında sosyoekonomik ve eğitim düzeyi yönünden düşük ve yüksek olan ailelerin 4 ve 5 yaşlarındaki çocuklarının kullandıkları cümlelerdeki dil yapılarını incelemiştir. Araştırmada çocukların kullandıkları cümlelerdeki sözcük sayısı, sözcük çeşitleri, isim durumları, isimlerin iyelik ekleri, özne çeşitleri, gizli özne çeşitleri, fiil kipleri, eylemsiler, sözcük grupları ve cümle çeşitleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, aynı yaş ve aynı cinsiyetteki farklı SED'lerden gelen çocukların, fiilimsi çeşitlerinden zarf-fiilleri kullanım sıklığı yönünden incelendiğinde, 48-54 aylardaki erkek çocuklarının arasında ve 54-60 aylardaki kız çocukların arasında farklılıklar görülmüştür. İsim-fiilleri kullanım sıklığı yönünden ise hem 48-54 aylardaki hem de 54-60 aylardaki kız çocukları arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmuştur. 54-60 aylardaki Üst SED'den gelen çocuklar, diğer gruptaki çocuklara oranla isim-fiilleri daha sık

olarak kullanmışlardır. İsim-fiillerin, sıfat-fiiller ve zarf-fiillere göre daha yüksek oranda kullanıldığı belirlenmiştir.

Gülyüz (1990) “48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi” adlı çalışmada orta sosyoekonomik düzeydeki çalışan ailelerin 48-60 aylar arasındaki anaokuluna devam eden çocukların kullandıkları cümleleri dil yapısı yönünden incelemiştir. Örneklem grubu her yaş grubu için 9 kız ve 9 erkekten oluşan 18 çocuk olmak üzere toplam 36 çocuktan oluşmuştur. 6 Ay süresince 36 çocuktan 4320 cümle alınmıştır. Sonuç olarak, çocukların olumlu ve yalın cümleleri en sık olarak kullandığı, olumsuz ve şartlı cümleleri ise en düşük oranda kullandıkları belirlenmiştir.

N.B.Dönmez-M.Arı (1992) “12-30 aylar arasındaki Türk çocuklarında dilin kazanılması” adlı çalışmalarında, 12-30 aylar arasındaki Türk çocuklarının dil edinimlerini, çeşitli testler uygulayarak incelemiştir. Çalışma çocukların edinim sürecinde geçirdikleri aşamaları saptamak ve bu bulgulardan yola çıkarak konuşma özürü çocukların dil gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, tek ögeli cümlelerin, iki ya da daha fazla ögeli cümlelerin, ad durum eklerinin, çoğul ekinin, cümlelerin anlamsal özelliklerinin, soru-yer-yön belirteçlerinin, bağlaçların ve ünlemlerin kazanımlarının hangi aşamalarda gerçekleştiği betimlenmiştir.

Karabağ (1995) “Dil Edinim Sürecinde Sözcüklerin Anlamlandırılması ve Kavram Gelişimi” adlı çalışmada dil edinim sürecinde sözcüklerin anlamlandırılması ve kavram gelişimini incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 5 -6 yaş grubundan 20 çocuk oluşturmuştur. Sonuç olarak, çocukların anlamlandırma eylemini gerçekleştirirken, özel, genel ve anlamlandırılmayan ancak deneğin yaşantısı gözlemlendiğinde kolaylıkla çözülebilecek uzak gönderimleri olan üç tür bağlamdan yararlanılmıştır. Çocukların kendilerine sunulan kavramların çeşitli anlam bağıntıları kullanarak tanımladıkları ve bu tanımlamalarında yer alan öncelikli görünümünün rol oynadığı tespit edilmiştir.

Artar'ın (1998) "Ankarada Yaşayan 9-26 Aylık Çocuklarda Aile Bilgisine Dayalı Dil Normlarının Saptanması" adlı çalışmasında, Ankara'da yaşayan 9-26 aylık bebeklerin dil normlarının aile bilgisine dayalı olarak saptanması amaçlanmıştır. Çalışma, üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada 9 çocuğun annesine 6 ay günlük tutturulmuş. İkinci aşamada 39 çocuğun annesine 6 ay süre ile günlük tutturulmuş. Üçüncü aşamada, 1280 çocuğa ulaşılmıştır ve sonuç olarak her ay edinilen sözcük sayılarında gelişimsel ilerleme olduğu saptanmıştır.

Yaptığı "Yaşamın İlk Bir Yılında Anne-Bebek Etkileşimi ve Bebeklerde Dil Gelişimi" adlı çalışmada **Karacan (1998)**, yaşamın ilk bir yılında anne-bebek etkileşimi ve bebeklerde dil gelişimini incelemiştir. Çalışmada 30 kız, 41 erkek toplam 71 bebek, anne-bebek etkileşimi ve dil gelişimi yönlerinden bir yıl boyunca incelenmiş ve 2, 4, 6, 9 ve 12. aylarda olmak üzere beş zamanda değerlendirilmiştir. Sonuçta da, bebeklerin 2.ayda dil yönünden önde olanların 12.ayda da önde oldukları ve annenin bebekle kurduğu sözel iletişimin, anne-bebek ve çevre-bebek etkileşiminin bebeğe verilen sözel uyaran miktarının özellikle 2.ayda, bebeğin dil gelişimi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk yuvalarında kalan ve ailesi ile birlikte yaşayan 6-7 yaş çocuklarının dil gelişimlerini "Çocuk Yuvalarında Kalan ve Aile İle Birlikte Yaşayan 6-7 Yaş Çocuklarının Dil Gelişimlerinin İncelenmesi" adlı eserinde inceleyen **Çayırçimen (1999)** Ankara ve Isparta'da bulunan çocuk yuvalarında kalan 6-7 yaşları arasında bulunan korunmaya muhtaç kız ve erkek çocuklarla, düşük sosyoekonomik düzeye sahip semtlerdeki okullara devam eden aynı yaş grubundaki kız ve erkek çocuklar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini yuvalardan 60 ve ilköğretim okullarından 60 olmak üzere toplam 120 çocuk oluşturmuştur. Sonuç olarak, korunmaya muhtaç çocukların dil gelişimlerinin ailesi ile birlikte yaşayan çocuklara göre geri olduğu tespit edilmiştir.

“ Sıfır-Altı Yaş Çocuklarında Dil Gelişimi, İki Yüz Bin ve Üzerinde Nüfuslu Yirmi Bir İl Örnekleme Araştırma Sonuç Raporu” adlı çalışmada **Temel (1999)** Türkiye'nin iki yüz bin ve üzerinde nüfusa sahip yirmi bir ilinde farklı sosyoekonomik düzeylerdeki 0-6 yaş çocuklarının dil gelişimlerini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini, yirmi bir ilden 1638 alt, 1596 orta ve 1008 üst olmak üzere toplam 4242, 0-6 yaş çocuğu oluşturmuştur. Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı(GEÇDA)'nın Dil Gelişimi Alt Testini kullanmışlardır. Sonuçta, orta sosyoekonomik düzey çocuklarının dil gelişiminin alt sosyoekonomik düzey çocuklarından farklı olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Doğan (2001) tarafından yapılan “Okulöncesi Dönem Çocuklarının Konuşmalarının Akıcılık Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmada okulöncesi dönem çocuklarının konuşmalarının akıcılık özellikleri incelenmiştir. Araştırmada 2: 6 - 5: 6 yaş arası 96 çocuğun konuşma örnekleri serbest oyun ortamında kaydedilmiş ve 300 sözcüklük bölümünde sergilenen akıcılık kusurlarının sıklıkları belirlenmiştir. Sonuç olarak, akıcılık kusurları üzerinde sosyoekonomik düzeyin ve anne-babanın eğitim düzeyinin bir etkisi olmadığı saptanmıştır.

Kabadayı (2002) “Çocukların Sosyoekonomik Durumlarının, Oyunlarında Kullandıkları Anadile Etkilerinin Sınıflandırılması” adlı çalışmasında çocukların sosyoekonomik durumlarının oyunlarda kullandıkları anadile etkisini incelemiştir. Sonuçta, sosyoekonomik düzeyi orta ve alt seviyede olan çocukların, ekonomik düzeyi üst seviyede olan çocuklardan farklı dil fonksiyonlarına yöneldikleri gözlenmiştir.

1.6.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

L.S. Bliss ve diğ. (1977) tarafından yapılan bir çalışmada normal dil gelişimi gösteren 120 çocuktan bir hikâyeyi tamamlamaları istenmiştir. 4-5,6-

7 yaşlarındaki 15 erkek ve 15 kız çocuğu araştırmaya alınmıştır. 28 hikâye 14 dil bilgisi yapısını ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, hiçbir yaş düzeyinde cinsiyetler arasında önemli farklılıklara rastlanmamıştır. Ancak, 4 ila 5 yaş arasında, 5 ila 6 yaş arasındaki çocukların doğru cevaplarının toplam sayısında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Fakat 6 ila 7 yaş çocukları arasında önemli farklılık bulunmamıştır. Sonuçta araştırma, normal zihinsel ve dil gelişimi için, dil davranışlarının belirlenmesinin klinik önemini vurgulamıştır (Akt. Erkan, 1990: 22).

R.P. Jonston (1977) tarafından yapılan bir araştırmada 5 yaş çocuklarının sosyal sınıflarına göre dil gelişimleri karşılaştırılmıştır. Orta ve alt sosyal sınıftan gelen 36 çocuk araştırmaya alınmıştır. Öncelikle, çocuklara Peabody Dil Gelişim Testi uygulanmıştır. Çocuklar sosyal sınıf düzeyine, cinsiyetine, yaşına, sözel becerilerine göre gruplandırılmıştır. Uygulama, dört renkli resimli öyküyü içermektedir. Çocuklar öyküleri anlatırken, konuşmaları teybe alınmıştır. Sonuçta her iki grup arasında dil öğelerinin kullanım sıklığı yönünden istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır. Buna karşılık, orta sınıftan gelen çocukların toplam sözcük sayısı diğer gruba oranla daha fazla sayıdadır. Ayrıca zarfların kullanımında kız ve erkek çocukların arasında farklılık gözlenmiştir. Erkek çocukları kızlara oranla daha çok zarf kullanmıştır. Orta sınıftan gelen çocukların özne pozisyonunda isimleri, buna karşılık alt sınıftan gelen çocukların ise zamirleri daha çok kullandığı ortaya çıkarılmıştır (Akt. Erkan, 1990: 25).

Esposito (1979) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukların konuşmalarında cinsiyet farklılığı olup olmadığı ve olduğu durumlarda ne zaman meydana geldiği incelenmiştir. 40 okulöncesi çocuk rastgele gruplara ayrılmış(kız-kız, kız-erkek, erkek-erkek) ve oyun oynarken konuşmaları kaydedilmiştir. Konuşmalarda, söz araları, söz yanlışlıkları ve diğerlerinin sözüne karışma olayı ve bunların miktarı incelenmiştir. Konuşmada cinsiyet farklılıkları, genel konuşma yetenekleriyle gelişerek hayatın ilk dönemleriyle edinilmiş görülmektedir (Akt. Erkan, 1990: 22).

T.Klee (1985) tarafından yapılan bir araştırmada 2-4 yaşları arasındaki çocukların kullandıkları soru cümleleri incelenmiştir. Orta sosyoekonomik düzeyde olan ve tek dil bilen ailelerin çocukları araştırma kapsamına alınmiştır. Tüm yaş gruplarındaki çocuklar, en yüksek oranda “değil mi?”(-mi?) sorusunu sormuşlardır. Bu soru şeklinden sonra en çok kullanılan “ne?” olmuştur. “Nerede?”, “nereye?”, “ne zaman”, nasıl”, “niçin?”, “kim?” hangisi?” ve “kimin?” gibi soru şekillerinin kullanım yüzdesi diğer soru şekillerine göre daha düşük bulunmuştur (Akt. Erkan, 1990: 23).

Slobin (1988), Türk çocuklarının dil gelişimlerinde zarf-fiillerin kullanımını ele aldığı bir çalışma yapmıştır. Araştırmacı, en sık kullanıldığını düşündüğü dört zarf-fiilin (-İp, -İncA, -ErkEn, -ErEk) kullanımsal özelliklerini çocuklara verdiği bir metin doğrultusunda ortaya koymaya çalışmıştır. Sonuçta, -İp, -İncA ve -ErkEn zarf-fiillerinin kullanımlarının 3 yaşında başladığı ve 5 yaşında artış gösterdiği ve -ErEk zarf-fiilinin kullanımının 9 yaşından önce gerçekteşmediği tespit edilmiştir (Akt. Erkan 1990).

Kotliarenco ve diğ. (1990), yaptıkları araştırmada okulöncesi dönemde bulunan çocukların dil etkileşiminin sayısının, türünün ve içeriğinin dil gelişimi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Örnekleme, alt sosyoekonomik bölgelerdeki okul öncesi kurumlarına giden yaşları 3:0-3:9 arasında 24 çocuk oluşturmuştur. Sözel etkileşimlerin sayısı ve içeriği evde doğal gözlem yöntemi ile kaydedilmiştir. Her anne ve çocuk için toplam 135 dakika gözlem yapılmıştır. Sonuçta, annelerin çocuğun söylediklerini sık sık yorumlamasının çocuğun dil gelişimini olumsuz etkilediği, annelerin çocukların dil gelişiminde oynadıkları rolün farkında olmadığı, özellikle alt sosyoekonomik düzeyden gelen annelerin çocuk yetiştirme konusunda kendilerine yeterince güvenmedikleri saptanmıştır (Akt. Yayla 2003: 34).

Cutting ve Dunn (1999), farklı sosyoekonomik ve kültürel ailelerden gelen çocukların duyguları anlamadaki ve dil yeteneklerindeki farklılıkları

incelemişlerdir. Örnekleme, okulöncesi dönemdeki 128 çocuk oluşturmaktadır. Sonuç olarak, çocukların duyguları anlamasındaki bireysel farklılıklar, dil yeteneğindeki farklılıklarla ve özellikle ebeveynin mesleği, annenin eğitim düzeyi olmak üzere belli aile alt yapısı boyutları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt. Yayla, 2003: 36).

1.6.3. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi

Gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde; ailenin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumunun çocuğun dil gelişimine olumlu etki eden belki de en büyük etken olduğu ifade edilebilir. Çocuğun bildiği kelime sayısı, kurduğu cümlelerin yapısı konuşmasında yer alan kelime türleri ailenin sosyoekonomik durumuyla ilgili bulunmuştur.

2. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmayla ilgili yöntemlere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş grubunda bulunan çocukların konuşmalarındaki fiilimsilerin çocukların geldikleri sosyoekonomik düzeye göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma tarama modelinde, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. “Çok sayıda katılımcının görüşlerinin ya da özelliklerinin belirlenmeye çalışıldığı araştırmalara tarama araştırmaları denir”. Tarama çalışmalarında evreni temsil eden belli sayıdaki kişiyle yani örneklem üzerinde çalışılır (Büyüköztürk vd., 2008: 243).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Hatay il merkezinde eğitim görmekte olan 5-6 yaş grubundaki okul öncesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemine ise, bu çocuklardan, Antakya merkezdeki bir anaokulunda okul öncesi eğitimine devam eden üç farklı sosyoekonomik düzeyden gelen 9 çocuk oluşturmaktadır. Örneklemeye alınan çocuklar belirlenirken öğretmenlerinden yardım alınmıştır. Sosyoekonomik düzeyleri çocukların öğretmende bulunan bilgilerine göre tespit edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çocukların konuşmalarını sağlamak amacıyla, iki adet öykü kitabının resimlerinin büyütülmüş renkli fotokopileri ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır.

2.3.1. Öykü Kitapları

Çalışmada iki adet öykü kitabı çocuklara öykü anlattırmak amacıyla kullanılmıştır. Kitapların seçiminde, resimlerin nitelikli olmasına, öykü metinlerinin çocukların seviyelerine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Kitaplar seçilirken, bir Türk dili alan uzmanından ve bir Türkçe eğitimi alan uzmanından yardım alınmıştır. Kullanılan öykü kitapları şunlardır:

1. Meltem Çelebioğlu, Balcan Paylaşmayı Öğreniyor, Zambak Yayınları, İzmir, 2005.
2. Aziz Sivasloğlu (Derleyen), Dünya Masalları: İki İnatçı Keçi, Hobi Yayınevi, İstanbul.

2.3.2. Mülakat Soruları

Çocukların konuşmalarını sağlamak için, ikinci etkinlik olarak sözlü mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından bazı konular belirlenmiş ve bu konularda çeşitli sorular oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından, soru oluşturmak amacıyla belirlenen konular şunlardır: Aile, mahalledeki çevre, oyunlar, okul, hastalıklar, yemekler ve yiyecekler, televizyon. Belirlenen bu konularda araştırmacı tarafından çeşitli sorular hazırlanmıştır. Soruların geçerliliğinin sağlanması için eğitim bilim uzmanlarının görüşüne başvurulmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Verilerin toplanmasında ve çözümlemesinde sırasıyla şu adımlar izlenmiştir:

1. Araştırma kapsamındaki çocuklar, öğretmenlerinden, geldikleri sosyoekonomik düzeylerine ilişkin bilgiler alınarak tespit edilmiştir.

2. Örneklemeye alınan çocuklara, ilk olarak seviyelerine uygun iki öykü, resimleri gösterilerek anlatılmıştır. Daha sonra çocuklara öykünün resimleri yeniden gösterilmiş ve onlardan öyküyü anlatmalarını istenmiştir.

3. İkinci uygulama olarak; üçerli gruplar halinde çocuklarla görüşülmüş, çocuklara daha önce hazırlanan sorular sorularak konuşmaları sağlanmış ve bu konuşmalar kaydedilmiştir.

4. Üçüncü uygulama olarak çocukların doğal ortamlarında konuşmalarının kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bu amaçla çocuklara birkaç konu söylenmiş ve bu konulardan birini seçip evcilik oynamaları istenmiştir. Çocuklar üçerli gruplar halinde oyunlarını oynarlarken sesleri kaydedilmiştir. Çocuklara tam olarak doğal oyun ortamı sağlanamadığından ve çocuklar kendilerini rahat hissedemediklerinden dolayı bu uygulamadan istenilen verim alınamamıştır. Bu uygulama sonucunda çok az bir veri toplanabilmiştir.

5. Toplanan bütün ses kayıtları yazıya geçirilerek bütün konuşmalardaki fiilimsiler tanımlanmıştır. Daha sonra fiilimsilere ilişkin bulgular, tablolar ve grafikler halinde raporlaştırılmıştır. Çocukların konuşmaları Ek.2, Ek.3 ve Ek.4'te verilmiştir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilmiştir. Öncesinde dil, dilin fonksiyonları, dil gelişimi, dil edinimi ile ilgili konular, sonrasında Türkçede fiilimsiler konusu ele alınmıştır.

3.1. Dilin Tanımı, Önemi ve İşlevleri

Dil, kültür öğelerinin en önemlisidir ve insanların birbirleriyle iletişimini sağlar. Dilin insan için önemi hususunda dilbilimciler, eğitimciler ortak görüşe sahip olsalar da dilin tanımlanmasında bir birliklilik sağlanamamıştır. Bunun sonucunda dilin birçok tanımı yapılmıştır:

Türkçe sözlükte (2005: 526), dilin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.”

Ergin’e (1997: 3) göre dil;

“İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.”

Alpöge’ye (1991: 64) göre dil “Düşünce ve duyguları anlatmada ve öğrenmede, algılanan deneyimleri aktarmada; soru sormak, emir vermek, istekte bulunmak gibi fonksiyonları gerçekleştirmede kullanılan bir araçtır.”

Aksan’a (1995: 13) göre ise “Duygu, düşünce ve isteklerin bir toplumda ses, anlam yönünden ortak olan unsurlar ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir dizindir.”

Dil sayesinde insanlar birbirlerine bilgi; düşünce ve eğilimlerini aktarabilirler. İnsan toplum içinde yaşadığı için sosyal bir varlıktır ve toplumdaki diğer bireylerle ilişki içindedir. Güteryüz (1990: 3) dilin, bu iletişimi kurmak için belirli iletişim araçlarını sağladığını ifade etmiştir.

İnsanların anlamak ve anlatmak istedikleri mesajların nitelik ve sayı bakımından sürekli artış göstermesi, iletişim kurmak için dili kullanmasını bir bakıma zorunlu kılar. Çünkü “ insanların anlamak ve anlatmak zorunda olduklarını ifade edebilecek kadar çok çeşitli jest ve mimik yoktur. Bu nedenle dil insana özgü en güçlü iletişim aracıdır” (Genç, 1990’dan Akt. Şahin 1995: 64).

Kaplan’a göre (2002: 112) “dil, onu konuşanların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını tayin eder”. Bir milletin dünya görüşü, dilinin sahip olduğu kelimelerle sınırlıdır.

Dilin önemli işlevlerinden birisi de eğitimin dil ile yapılmasıdır. Eğitimde başarının sağlanması ancak dilin iyi öğretilmesiyle mümkündür (Karakuş, 1997: 372).

Dilin niteliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: (Eker, 2006: 4-17).

- “Dil, bir dizgedir: Dil, içinde birbirleriyle ilişkili ve birbirine bağımlı düzeyleri bulunan ve her düzeyi kendi içinde başlı başına bir dizgedir.”
- “Dil esas olarak sözlü anlatım aracıdır. Dil denince akla yazı gelir ancak, diller her şeyden önce sözel dizgelerdir.”
- “Her dil, ait olduğu toplumun gereksinimlerine cevap verebilecek yeterliktedir. İnsan doğası ancak dilinin izin verdiği ölçüde öğrenmeye uygundur.”

- “Dilin ilk işlevi bilgiyi doğrudan aktarmaktır.”
- “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir iletişim aracıdır.”
- “Dil, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemidir.”
- “Dil, yapısı ve kuralları bilinçaltıyla ilgili bir sistemdir.”
- “Dil, sahip olduğu kurallar ve yasalar bütünü içinde canlılığını sürdüren bir varlıktır.”
- “Dil sürekli varyantlaşma eğilimi içerisindedir. Herhangi bir dil;aslında çok karmaşık örüntülerle birbirine bağlı çok sayıda alt dillerden oluşur ve varyantlaşma potansiyeli taşır.”
- “Dil, yalnızca kendi yasalarına bağlı bir dizgedir.”
- “Dil, toplumsal ve kültürel bir kurumdur; uygarlıkla yakından ilişkilidir.”
- “Dil, düşünce ve duygu arasında çok yakın bir ilişki vardır.”
- “Dil, cinsiyetle; fiziksel ve psikolojik kimlikle ilişkilidir.”

Dil, psikolojik kimliği de yansıtır. Psikolojik özellikler de dâhil olmak üzere insana özgü olan her şey dilde yansımaları bulur. Hatta Crystal (1989: 23; akt. Eker, 2006: 17) kimi psikopatolojik sendromların, ses aracılığıyla belirlenebildiğini ileri sürmüştür.

- “(Ana) dil(i), öğrenilen değil edinilen bir dizgedir.”

Dil toplumdaki yetişkin bireyler için önemli olduğu kadar çocuklar için de önemlidir. Uyar’a (1995: 37) göre dil, çocuk için; iletişim kurabilmek, diğer insanların dikkatini çekebilmek, ihtiyaç ve dileklerini ifade edebilmek için zorunlu bir araçtır.

Dil çocuk için sadece iletişim demek değildir. Dilin çocuk için başka fonksiyonları da vardır: Dil çocuğu egosundan uzaklaştırıp, onun sosyal bir kişi olmasını sağlayan, kendisini kontrol ve takip ettirebilen, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yavaş yavaş öğretebilen ve kendini güvenli hissetmesine yardım eden bir davranıştır (Yavuzer, 1993: 46).

Dilin iki temel bileşeni vardır: 1- Reseptif Dil (Alıcı Dil, Anlama Dili) 2- Ekspresif Dil (Anlatım Dili).

Reseptif Dil “Sözel uyarıların duyu-sinir ağı ve işitsel-algısal süreçler aracılığı ile alınması ve anlaşılması” olarak tanımlanır (Miller vd. 1980, Behrman ve Vaugan 1987, Smolak,1982; akt. Karacan, 2000: 263).

Ekspresif Dil ise “Duyu-sinir ve motor-sinir işlevler (nefes alma, ses çıkarma, rezonans, artikülasyon mekanizmaları gibi) ile zihinsel kavramın bir ses imgesi aracılığıyla ifadesidir” (Miller vd. 1980, Behrman ve Vaugan 1987, Smolak,1982; akt. Karacan, 2000: 263).

Görüldüğü gibi dil insan hayatında birçok fonksiyona sahiptir. İnsanlar doğdukları andan ölümlerine kadar hayatlarının her çağında dili kullanırlar.

İnsan hayatı için bu kadar önemli bir mesele olan dilin nasıl ortaya çıktığı, nasıl kazanıldığı, nasıl geliştiği ve dil gelişiminin nelerden etkilendiğinin anlaşılması için kafa yorulmaması düşünülemez. Sadece bu konu üzerinde çalışma yapılan bir bilim, dil bilim oluşturulmuştur.

Dilin nasıl doğduğu, konumuzla doğrudan alakalı olmadığı için bu araştırmada yer almamıştır. Araştırmada dilin nasıl edinildiğine ilişkin görüşlere; dilin gelişim aşamalarına ve dil gelişimini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

3.2. Dilin Edinimine İlişkin Görüşler

Dil, insanların en önemli iletişim aracıdır. İnsanların bu araca nasıl sahip oldukları, yani dili kullanma becerisini nasıl kazandıkları hep düşünülmüş ve farklı sonuçlara varılmıştır. Dilin kazanılması, diğer bir deyişle dil edinimi konusundaki farklı görüşler, dil edinim kuramlarını meydana getirmiştir.

Dil, öğrenilen değil, edinilen bir dizgedir. Öğrenme bilinçli bir şekilde oluşurken, edinme kendiliğinden oluşma sürecidir. Dil de, öğrenilmez, zamanla kendiliğinden oluşur (Eker, 2006: 17).

Delacroix'e göre (1930: 277-378; akt. Baştürk, 2004: 1), dil çocuğun gelişimini belirler. Delacroix, dil gelişim dönemlerini üçe ayırır: 1) Doğumdan, dilin ilk kullanım anına kadar geçen dönem, 2) Dilin ilk kullanım anından okul çağına kadar geçen dönem, 3) Okul çağından, gençlik çağına kadar olan dönem.

Dil gelişimi; kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması saklanması ve dilin kurallara uygun olarak kullanılması şeklinde tanımlanmıştır (Aral ve diğ., 2000: 129).

Oksaar (1980: 435) bir dilin edinimini, salt dil bilgisi yapısı, söyleyiş biçimi ve sözcüksel düzleminin edinimiyle sınırlı görmemiş, bireyin iletişimsel ve etkileşimsel edinimini de kapsayan çok daha üst düzey bir davranış olarak kabul etmiştir (Akt. Karabağ, 1995: 2).

Dil edinimi konusundaki görüşler, belli bir etkeni diğer etkenlere göre daha önemli kılarak savunmuşlardır. Bazı görüşler kalıtımın, bazı görüşler ise çevrenin etkilerinin daha önemli olduğunu vurgulamışlardır (Solmaz, 1997: 3).

3.2.1. Psikolinguistik Görüş (Doğuştancı Kuram)

Dil gelişimini açıklayan diğer bir görüş de psikolinguistik görüştür. Bu görüşü benimseyen bilim adamları dil gelişimini biyolojik ve psikolojik temellerden yola çıkarak açıklarlar.

Noam Chomsky bu görüşün öncülerindendir. Chomsky, çocukların dil kurallarını uygulamaya doğuştan bir eğilimleri olduğu fikrini savunmuştur (Acarlar, 1991: 6). Yani, insan dili konuşmak üzere doğumdan önce programlanır (Bee, 1992: 321'den aktaran: Dereli, 2003: 11). Çevre koşulları, daha önceden dili konuşmak üzere programlanan çocuğun hangi dili, hangi sözcükleri kullanacağını belirler (Cüceloğlu 1997: 212).

Chomsky çocukların fonoloji, anlambilim ve sözdizimini ayırt edebilen bir dil aracı (LAD- Language Acquisition Device) ile doğduğu görüşünü ileri sürmüştür. Meece (1997: 247), Sandrock ve Yussen (1992: 232) eserlerinde LAD ile ilgili şunları söylemişlerdir: (Akt. Yayla 2003: 11)

Chomsky'nin hipotezini destekleyen başka araştırmacılar da vardır. Lenneberg de dil yeteneğinin insana özgü ve kalıtsal bir yetenek olduğunu ileri sürer. Lenneberg, normal çocukların bütününde aynı zaman ve aynı sırada ortaya çıkan sürekli, düzenli ve sabit dil gelişim modelleri olduğunu görerek "Dilde Dönüm Noktaları" adında bir kavram ortaya atmıştır (Acarlar, 1991: 7).

Bazı araştırmacılar beynin fizyolojik işlevi ve fiziksel yapısının incelenmesinin yolu olmadığını; biyolojik kuramların incelenmesinin güç olduğunu öne sürerek Chomsky'nin çalışmasını kabul etmemişlerdir (Yayla, 2003: 12). Chomsky'nin " Bütün dillerin altında ortak dil bilgisi kuralları vardır" görüşü de bilim adamları tarafından destek görmemiştir (Solmaz, 1997: 5).

Bu kuramda ayrıca çocuğun dili kazanmasında evrensel özellikler olduğu; çocukların dil kurallarını aynı sırayla öğrendikleri vurgulanmıştır (Dönmez, 1986a: 91). Bu görüşü destekleyici gözlemlerden çıkan sonuçların bazıları şunlardır:

A. Dünyanın tüm kültürlerindeki çocuklar, ilk yılda tüm kültürlere özgü sesleri çıkarabilirler.

B. Dünyadaki kültürlerin hepsinde, çocuklar 2-4 yaşları arasında konuşmayı öğrenirler.

C. Çocuklar, kullandıkları dil ne olursa olsun, yetişkinlerinkine benzemeyen belli kuralları üretirler (Şahin, 1995: 65).

3.2.2. Davranışçı Görüş

Dil edinimiyle ilgili bir diğer görüş de dilin öğrenilmesinde çevrenin ağırlıklı etken olduğunu savunan davranışçı görüştür. Çocuk dili, çevre yardımıyla, herhangi bir şeyi öğrendiği gibi öğrenir ve geliştirir (Şahin 1995: 65). Bu görüşün temelinde klasik ve edimsel koşullanma, taklit ve sosyal öğrenme kuramı vardır (Dereli, 2003: 12).

Skinner bu görüşün en önemli savunucularındandır ve ilk defa o, davranışçı görüşten 1957 yılında “Verbal Behavior” adlı eserinde söz etmiştir (Şahin, 1995: 65; Solmaz, 1997: 4).

Clarke ve Friedman (1987: 341 akt. Solmaz 1997: 4), çocuğun dili koşullanma ve pekiştirme yoluyla şu şekilde kazanıldığını anlatmışlardır:

“Yetişkinlerin bebeğin mırıldanmasını duyduklarında bebeğe gülümsemesi ve bebeğe karşı konuşması bir pekiştiricidir. Ya da bebeğin, anlamı olmayan bu sesleri çıkardığında anne babanın bu sesleri belli sözcüklere benzeterek onun ihtiyaçlarını karşılaması çocuk için bir pekiştiricidir. Çocuk böylece

ihtiyaçlarının karşılandığını gördüğünde, aynı durumlarda bu sesleri tekrarlayarak sözcükleri belli amaçlar için kullanmaya başlar. Ayrıca çocuk çevresindeki kişilerin kullandığı sözcükleri ile kendi kullandığı sözcüklerin arasındaki ayrımı görerek, çevresindeki kişilerin konuşmalarını taklit eder. Bu da, çocukta dil kazanımını gerçekleştirir”

Davranışçı görüş, çocukların sözel davranışları kazanmalarında biyolojik yapının ve kalıtımın rolünün en az düzeyde olduğunu savunur.(Uyar, 1995: 39)

Sosyal öğrenme kuramcısı Bandura, çocukların gramer yapısını ve sözcükleri model olmadan öğrenemeyeceğini savunmuştur. Oysaki çocukların dili oldukça yaratıcıdır. Çocuklar sadece büyükleri taklit etmezler; yeni kelime kombinasyonları, yeni cümleler türetirler. Bu da taklit, model olma, pekiştirme gibi tekniklerin çocukların temel dil biçimlerini kazanmalarında yardımcı olduğunu fakat dilin kazanımını tam olarak açıklayamayacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Seçilmiş, 1996: 45; Acarlar, 1991: 7).

3.2.3. Pragmatik Görüş (Sosyolinguistik Kuram)

Bir diğer dil edinim görüşü sosyolinguistik kuram olarak da bilinen pragmatik görüştür. Bu görüşe göre, çocuklar sosyalleşmek ve başkalarının davranışlarını yönlendirmek için dil öğrenirler. Çocukların dil öğrenmekteki diğer bir amacı ise toplumun bir parçası olmaktır (Solmaz, 1997: 6).

Güleryüz (1990: 8), dilin sosyal yönüne değindiği ve konuşmaya dikkat çekildiği için pragmatik yaklaşımın dil alanında belli bir eksikliği giderdiğini ifade etmiştir.

3.2.4. Bilişsel Görüş

Bu görüş dilin kazanılmasını zihinsel gelişime dayalı olarak gören dil gelişim kuramıdır. Piaget ve Bloom bu görüşün savunucularındandır.

Bilişsel yaklaşımın savunucularından olan Bloom'a göre (1974) çocuklar belli anlamlara göre dili yapılandırır. Anlam kategorileri çocuğun zihninde oluşur. Bloom, çocukların dil yapısına ait bilgilerden önce dilin anlamına ait bilgileri kullandığına dikkat çekmiştir (Koni: 1987).

Temelde bir etkileşimci olan Piaget de, dil ve düşünce arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu düşünür. Piaget'e göre dil gelişiminde en önemli faktör düşüncenin gelişimidir (Mangır: 1987).

3.2.5. Yapılandırıcı Dil Kuramı

1998 yılında, Bailly tarafından dil kuramlarıyla ilgili yeni bir sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamaya göre dil yaklaşımları davranışçı, bilişsel ve yapılandırıcı olarak ayrılmıştır (Güneş, 2007: 28).

20.yy'ın sonlarında eğitimcilerin; dikkatlerini beyinle ilgili araştırmalara çevirmeleri ve bunların sonuçlarını eğitime aktarmaları sonucunda yapılandırıcı eğitim yaklaşımı ve yapılandırıcı dil yaklaşımı gündeme gelmiştir (Güneş, 2007: 32).

Öğrenciyi ve öğrencinin zihnini merkeze alan yapılandırıcı yaklaşımda, öğretimden çok öğrenme üzerinde durulmaktadır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenme bireyin aktif çabalarıyla oluşur ve zihinde yapılandırılır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre dilin öğrenilmesi tamamen zihinsel işlemlere dayalı olarak gerçekleşmektedir.

Bazı eğitimci ve bilim adamlarının (Boileau, 2002; Kirady, 2000; Boysson, Bardies, 1996; Houde, Bideaud, Pedimelli, 1992; Bruner, 1987;

Oleron, 1978; Piaget, 1976) yapılandırıcı dil edinimi kuramı hakkındaki görüşleri Güneş'in (2007: 32) eserinde şu şekilde belirtilmiştir:

"Bu yaklaşım, dil öğrenme sürecine gelişimsel ve etkileşimsel olarak yaklaşmaktadır. Gelişimsel yapılandırıcılık dil öğrenme sürecini bebeklikten başlayarak ele almakta ve üst düzey öğrenmeye kadar incelemektedir. Aynı zamanda dil öğrenmeyi zihinsel becerilerin gelişimiyle ilişkilendirmektedir. Etkileşimsel yapılandırıcılık, dil öğrenme sürecinde çocukla anne-yetişkinler arasındaki etkileşim üzerinde ağırlıklı olarak durmaktadır. Etkileşimsel yaklaşıma göre çocuk tek başına değil, başkalarıyla etkileşerek dili öğrenmektedir."

Yapılandırıcı eğitim yaklaşımları ve yapılandırıcı dil kuramı günümüzde dünya çapında önem kazandığı kadar ülkemizde de önem kazanmıştır. Yeni öğretim programları oluşturulurken, yapılandırıcı yaklaşım esasları temel alınmaktadır.

3.3. Dil Gelişimi Aşamaları

Dilin edinilmesi kendiliğinden gerçekleşen bir süreçtir ama birdenbire gerçekleşen bir süreç değildir. Çocuk, dili çeşitli aşamalardan geçerek öğrenir. Delacroix (1930; Akt. Baştürk, 2004: 1) dilin oluşumunun üç aşamada olduğunu belirtmiştir. Bu aşamalar sırasıyla şunlardır: Ağlama (cri), cvıldama (babillage), gerçek anlamda kullanılan dil (langage proprement dit).

“Dil gelişimi yönünden yaşamın ilk bir yılı prelinguistik dönem, okul öncesi yıllar ise temel dil yeteneklerinin kazanıldığı dönemler olarak tanımlanır.” (Karacan, 2000: 264).

Çocuğun dili kazanması için geçirdiği aşamalar şunlardır:

3.3.1. Refleksif Dönem (Ağlama)

Çocuklar doğumdan hemen sonraki bu dönemde tüm seslere karşı duyarlıdırlar. Her bebek çevresinden duyduğu sesler içinde annesinin sesini ayırt edebilir. Doğan her bebek normal şartlar altında bütün dillerde var olan sesleri çıkarabilme yeteneğine sahiptir (DeCasper ve Fifer,1980; Bertoncini vd. 1988; Akt. Karacan, 2000: 264; Temel,1999).

Ağlama yaşamın ilk aylarındaki bebeklerin temel sesli davranışı ve kendini sesle ifade etme yöntemidir. Ağlama, doğumdan sonra ilk aydan itibaren farklılaşmaya başlar. Çocuk, farklı isteklerini ve sıkıntılarını farklı ağlamalarla ifade eder. Anne, ağlamadaki ses örüntüsü yoluyla hangi isteği ifade etmek için kullanıldığını anlayabilir (Lewis, 1982; Graham, 1991; Akt. Karacan, 2000: 264; Erkan, 1990: 5). Bell ve Ainsworth (1973; Akt. Karacan, 2000:264) bu dönem hakkında şunları ifade eder:

“Hayatın ilk 2-3 haftasındaki sesler nitelikleri ve şiddetleri farklı ağlamalardan ibaret değildir. Çocuğun bu ara homurtuyu andıran, esnemeyi ya da iç çekmeyi andıran bir takım sesler çıkardığı da olur.

Öksürük, hapşırık ve kusma olaylarına ait sesleri de unutmamak gerekir. Bu seslerin çocuğun nefes alma çabasına bağlanabileceği görüşü ağırlıktadır. Ağlama ve huzursuzluk seslerinin yanı sıra ilk bir ay içinde hoşnutluk sesleri belirmeye başlar. Ağlama şiddet ve sıklığı gelişim içinde giderek azalırken; bebeğin ses kalitesinde ilk bir yılda belirgin değişimler olur .“

Karacan (2000: 264) bu dönemle ve ağlamayla ilgili şunları da belirtir:

“Bebek doğumdan iki aylık döneme kadar olan zamanda öncelikle refleks ağlamalar ve geçirme, öksürme ve esneme gibi vejetatif sesler üretir. Bebeğin ağlamasının onu duyan erişkin üzerinde etkisi olmasına karşın, bebek henüz erişkinlerin dikkatini çekmek amacıyla ağlamayı kullanmamaktadır. Bu dönemde ağlama daha çok açlık, soğuk ya da sıkıntı gibi içsel durumlara verilen içgüdüsel bir yanıtıdır. Yedi haftalıktan küçük bebeklerde açlık ağlamak için en önemli nedenlerden biriyken, gürültü ve ışık ikinci derecede önemli nedenler arasında sayılabilir. İlk üç ayda karın ağrısı genel ağlama nedenidir. Bebek büyüdükçe baş boyun anatomisi değişmesi ile çıkarılan ses yelpazesi genişler ve konuşma sesine daha yakın rezonansta ses üretimi başlar.”

Görüldüğü gibi bu dönem genel anlamda konuşmada kullanılacak sesleri öğrenmeye ilişkin alıştırmaların, ses talimlerinin yapıldığı bir dönemdir.

3.3.2. Gıgıldama (Anlamsız Sesler Çıkarma, Babıldama, Cıvıldama)

Gıgıldama, bebeğin iki ve dördüncü aylar arasında yaşadığı dil öğrenme aşamasıdır. Bebek bu dönemde kumrular gibi sesler çıkarır. Bu sesleri genelde mutlu olduğu zamanlarda ya da yetişkinlerin kendisiyle ilgilendikleri zamanlarda çıkarırlar (Bee, 1995: 143; Akt. Solmaz, 1997: 7).

Bu dönemde gıgıldama ile birlikte görülen diğer bir önemli davranış da “gülümseme”dir (Karacan, 2000:264). Gıgıldama ya da “cıvıldama” evrensel seslerdir ve işitmeyen bebeklerin bile bu sesleri çıkardıkları tespit edilmiştir (Temel, 1999).

Bu dönemde bebeğin çıkarabildiği sesler “h,k,g” gibi yumuşak damak ve gırtlak sesleridir. Seslilerden “u,o,a,e” yi uzatabilirler (Turan, 2000: 16).

3.3.3. Mırıldanma (4-6 Ay)

Bebeğin doğumunun dördüncü ve altıncı ayları arasındaki dönemde ses mekanizması üzerindeki kontrolü artar (Uyar,1995: 43). Dördüncü ayın tamamlanmasıyla bebeğin ses kalitesi değişir, bebek artık konuşma sesleri çıkarmaya başlar (Karacan, 2000: 265). Başlangıçta refleksif olarak çıkardığı sesleri bebek bu dönemde amaçlı hale getirir. “B,m,p” gibi dudak sesleri çıkarır(Aral vd. 2000: 13).

Mırıldanma, bebeğin konuşmaya benzer ilk sesleridir (Meadows,1986; Akt. Solmaz, 1997: 7). Bu sebeple bu dönemin konuşmaya geçiş için önemli bir dönem olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.4. Mırıldanmanın Tekrarı

Altıncı ve onuncu aylar arasında mırıldanma tekrarı görülür. Bebeğin çıkardığı sesler çevredeki dilin niteliklerini kazanır (Acarlar,1991: 11). Bebek bu dönemde ünlü ve ünsüz sesleri birleştirir, yani hece kurar ve bu heceleri tekrarlar (ma-ma, de-de, ba-ba) (Erkan, 1990:6; Karacan, 2000:265). En sık kullanılan sessizler “b, p, t, d, m, n” olarak ifade edilmiştir (Paul vd. 1996; Akt. Karacan, 2000: 265).

Hetherigton ve Parke (1993: 266; Akt. Solmaz, 1997: 7) hece tekrarının fonksiyonunu şu şekilde açıklarlar:

“Hece tekrarları bebeğe sesleri birleştirici pratik yaptırır ve anlamlı sözcüklere gidecek yolu oluşturur. Buna sesin dalgaları da girer. Ama bebek bunu anlayamaz ve sonuna kadar kullanamaz.”

Bu dönem çocuğun konuşmaya yoğun olarak alıştırmalar yaptığı, dili kullanmaya hazırlık aşamalarından biridir.

3.3.5. Ses-Sözcükler Dönemi (10-14 Ay)

Bir diğer dil öğrenme aşaması da ses-sözcükler dönemidir. “Yaklaşık on-on ikinci ayda bebekler, ana dilinin seslerini çıkarırlar”. Bu seslerin erken aylarda kullanılmasının amacı “iletişim”dir.

Bu dönemde bebek, sesleri sözcükler gibi kullanır. Yani sesler sözcüklerin işlevini görür (Kermis 1995; Akt. Solmaz,1997: 7).

Bebeklerin, yetişkinlerin konuşmasına benzeyen uzun diziler oluşturdukları dönem de ses-sözcükler dönemidir. Bu dizilere “jargon” denir ve jargonlar, anlaşılmayan, düz cümle ya da soruya benzeyen acele mırıltılardır. Bu dönemde çocuk için sözcüklerin yerini jargonlar tutar (Uyar, 1995: 44). “Bu dönemde çocuklar çok heceli kelimeleri de tek hece ile (örneğin, piyano için po) ifade ederler” (Johnson vd. 1997; Akt. Karacan, 2000: 265).

3.3.6. Tek Sözcük Dönemi

Çocukların ilk anlaşılabilir kelimelerini türetmeleri bir yaş civarındır.

Çocuk, bir tek sözcük türeterek bunu tüm cümle yerine kullanabilir. Bu dönemde kullanılan tek sözcükler düzey olarak bir cümlenin anlamını taşır (Acarlar, 1991: 11; Musser, Conger ve Kogan,1990: 231; Akt. Solmaz,1997: 8).

Berk’e (1994: 38; Akt. Solmaz, 1997: 7) göre :

“Çocukların konuşma sesi sınırlı olduğundan ilk sözcükleri mükemmel değildir. Çocuk bu sözcükleri genelde basit seslerden seçer. Bundan dolayı da çocukların kelime dağarcığı “baba, dede, anne” gibi sözcüklerden oluşmaktadır.”

Çocuğun ilk kelimelerinde birinci sırayı isimler alır. Bunu sırasıyla fiiller, sıfatlar ve edatlar izler. Zamirler, sonraki dönemler de ortaya çıkar (Güleryüz, 1990: 11; Acarlar, 1991: 11; Karacan, 2000: 265). Bebek ilk sözcüğünü söylemiş olsa dahi mırıldanmayı (babıldama) bırakmaz. “Babıldama ilk sözcüklerin çıkarılmasında rol oynar. Bazı araştırmalarda babıldama sesleri ile ilk sözcükleri arasında benzerlik olduğu saptanmıştır” (Berk, 1991: 353; Akt. Temel, 1999).

Yavuzer (1993), çocuğun ilk kelimesiyle ilgili olarak şunları belirtmiştir:

“Çocuğun ilk kelimesi anne-babası için büyük bir olaydır. Ancak çocuğun bu ilk kelimesinin ardından hızlı bir dil gelişimi beklemek de yanlış olur. Çocuk bu aşamadan sonra da sesleri birbirinden ayırma, vurgulama, kelimelerin anlamlarını kavramaya başlama ve yeni kelimeler öğrenmeye devam edecektir. Konuşma seslerinin ayırıcı niteliklerini algılama yolundaki gelişmesine devam edecek belli seslerin akustik özellikleri açısından farklı olsalar bile aynı anlama geldiklerini anlayacaktır. Dil gelişimi ilerledikçe çocuk ister fısıldansın, ister yüksek sesle söylensin, ister erkek, kadın ve çocuk tarafından söylensin belli bir kelimenin hep aynı anlama geldiğini kavrar.”

Görüldüğü üzere tek sözcük dönemi, çocuğun gerçek manada konuşmaya adım attığı bir dönemdir.

3.3.7. İki Sözcüklü İfadeler Dönemi

On sekiz ve yirminci ayları kapsayan dönemdir. Çocuklar bu dönemde iki sözcüğü birleştirerek cümle oluşturmaya başlarlar (Acarlar, 1991: 12). Bu dönemde çocukların ses tonu, duraklama ve sözcük düzeni yetişkininkine benzer hale gelmeye başlar (Erkan,1990: 7).

“Çocuğun söylemek istediği şeyi ifade edebilmesi bakımından iki sözcüğün yan yana getirilmesi çok önemlidir” (Newman ve Newman, 1990: 247; akt. Temel, 1999). Çocukların kullandığı iki sözcüklü birleşimlerin daha çok isim+isim, fiil+isim, isim+fiil, sıfat+fiil yapılarında olduğu saptanmıştır ve bu dönemdeki konuşmalarda bağlaç, edat ve zarflar yoktur. Bu sebepten bu

dönemdeki konuşmalar “telgraf konuşması” olarak adlandırılır (Seifert ve Hoffning, 1987; Akt. Temel,1999).

Newman ve Newman’ın çalışmasında (1990; Akt. Temel, 1999), iki sözcüklü ifadelerin on farklı amaca hizmet ettiğinin saptandığı belirtilmiştir: Tavsiye etme (anne+bak), tanımlama (sıcak+çay), ait olma (benim top), çoğul (iki+top), tekrarını isteme (daha+süt), yok olma (hepsi+bitti), olumsuz (güzel+değil), özne yüklem ilişkisi (baba+uyu), yer (anne+burada), rica etme (topu+ver).

Örneklerden de anlaşılabilirdiği gibi bu dönemde çocuklar dil ile ifade edilebilecek her şeyi, iki sözcükle ifade etmeye çalışır.

3.3.8. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi

İki-üç yaşlar arasına denk gelen bu dönemde, çocuğun yan yana getirebildiği sözcük sayısı artar. Bu dönemde çocuk üç, dört sözcüğü yan yana getirerek tek bir düşünceyi bütünüyle ifade edebilir. Dil bilgisi yeteneğinin ve sözcük dağarcığının en hızlı geliştiği dönemdir ve sözcük dağarcığı yaklaşık 200-300 kadardır (Temel, 1999; Acarlar, 1991: 12). Neden-sonuç, yer zaman kavramlarıyla ilgili sözcükler artar (Acarlar, 1991: 12).

Çocukların birçoğu üç yaşına geldiklerinde artık dilin temel yapılarını öğrenmişlerdir ve kendilerini ifade edebilmektedirler. Yine de yetişkin konuşması gibi gramer yapısına tam uygun olarak konuşamazlar (Dönmez, 1986a: 94-95; Aral vd., 2000: 135). Ayrıca, çocuktan çocuğa dil gelişimi ve dilin kullanılması açılarından büyük farklılıkların gözlemlendiği dönem, bu dönemdir (Temizyürek, 2007: 4).

3.3.9. Soru Cümlesinin Gelişimi

Çocukta dil gelişiminin bir aşaması da soru cümlesinin gelişmesidir. Hood'a göre (1977; Akt. Acarlar, 1991: 13) çocuklar aynı tür soruları yanıtlamayı öğreninceye kadar, bazı soruları sormayı öğrenemezler. Örneğin; "niçin" sorusunu yanıtlayınca kadar "niçin" sorusunu sormazlar. "Dört yaş dolaylarında çocuğun soruları birçok yardımcı fiil ve zamirlerle yetişkin biçimlerine benzer" (Akt. Güteryüz, 1990: 13).

Aşağıda yer alan Tablo 1'de bebek ve çocuklardaki reseptif ve ekspresif dil gelişim basamakları aylara göre gösterilmiştir (Lewis 1982, Paul vd. 1996, Bzoch ve League 1991, Şener vd. 1995, Savaşır vd. 1993, Vaugan ve Litt 1990; Akt. Karacan, 2000: 266-267).

Tablo 1. Bebek ve çocuklardaki reseptif ve ekspresif dil gelişim basamakları

	Reseptif Dil	Ekspresif Dil
1. ay	Rastgele hareketlerini ses ile durdurur. Ani ses ya da gürültü ile sıçrar. Bildik bir ses ile sıklıkla rahatlar.	Ağlar rastgele sesler çıkarır. (Özellikle "ünlüler".)
2. ay	Konuşanı dinliyor görünür, gülümseyebilir.	Acıktığında "özel" bir ağlaması vardır. Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.
3. ay	Konuşana bakar, yerini belirler.	Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.
4. ay	Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar. Odada görme alanı dışındaki konuşanları arar.	Sosyal uyarana sesli yanıt verir. Sıklıkla "p", "b" ya da "m" gibi sesleri kullanır.
5. ay	Düzenli olarak ses kaynağını saptar, adına tepki verir.	Ses taklidi başlar. "o" ve "u" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.
6. ay	"bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.	Sesli itiraz etme ve keyifle çığlık atma vardır.
7. ay	"gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.	Kelime benzeri sesler çıkarır.
8. ay	Adı söylendiğinde hareketini durdurur.	Hece tekrarları yapar, cee oyunu oynar.
9. ay	Hayır denince hareketini durdurur.	Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.

10. ay	Sıklıkla sözel rica üzerine oyuncaklar ya da başka nesnelere ebeveyn ya da başkalarına verir.	İlk kelimelerini söyler, “ uf-uf” gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.
11. ay	Basit soruları (köpek nerede? gibi) bakarak ya da göstererek yanıtlar.	“Cee” oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.
12. ay	Sözel isteklere jestlerle yanıt verir. Genellikle uzun bir zaman süresince konuşmaya yoğun ilgi ve tepki gösterir.	Tanıdık nesnelere ismiyle hitap eder. Bir miktar tutarlılık ile 3 ya da daha fazla kelimeyi kullanır.
12-14. aylar	Her hafta bazı yeni kelimeleri anlar görünür. Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar. Adlandırılan resimlere 2 dakika ya da daha uzun ilgisini sürdürür.	Belirli bir tutarlılık içinde 5 ya da daha fazla gerçek kelimeyi kullanır. İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır. Anlaşılmaz seslerin yanı sıra anlamlı kelime sıklığı artar.
14-16. aylar	Bazı tanıdık nesnelere diğer odadan seçip getirerek çiftli sözel uyarıları anladığını gösterir. Birçok nesneyi (ya da isimlendirildiklerinde nesnelere resimlerini) işaret ederek tanımlayabilir. Bedenin çeşitli büyük parçalarının isimlerini net olarak algılar.	Tutarlı biçimde 7 ya da daha fazla (20'ye kadar) gerçek tek kelimeleri kullanır. t, d, n, h gibi sessiz harfleri daha sık kullanır. Bazı gerçek kelimeleri sık kullanılan mimiklerle kullanarak daha fazla iletişimde bulunur.
16-18. aylar	Basit soruları kavrar ve bir top ya da başka bir nesne ile ilişkili birbirini izleyen iki yönergeyi yerine getirebilir. Her hafta geniş kategorideki yeni kelimeleri öğrenir ve hatırlar (yeni yiyecek, giysi, hayvan vb) 150 kadar kelimeyi anlar. Tek bir istek ile bildik nesnelere arasında iki ya da daha fazlasını tanıır (ör. Top ve saati bulur).	İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar. Konuşmada sık işittiği kelimeleri kullanmaya başlar. Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).
18-20. aylar	Sözel istek üzerine büyük resimlerde bedenin çeşitli parçaları ve giysilere ilişkin çeşitli maddeleri gösterir. “otur”, “buraya gel”, “yapma” fiillere uygun tepkiler verir. Kişisel zamirlerdeki farklılıkları (“onu ona ver”, “onu bana ver” gibi) bir ölçüde anlar.	Sık işittiği bazı 2 kelimelik 3 kelimelik cümleleri taklit eder. Oyun sırasında çevresel sesleri (motor, hayvanlar vb) taklit eder. En az 10-20 kelimedenden oluşan kelime dağarcığı vardır.
20-22. aylar	Basit ancak ilişkili 3 sözel emir/isteği yerine getirir. İsimlendirilen genel nesnelere ve genel nesnelere resimlerini fark eder.	2 ya da 3 kelimeyi cümle içinde bir araya getirir (ben gidiyorum bay bay vb). Gerçek kelime sayısı artar. Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.
22-24. aylar	Sözel istek üzerine 5 ya da daha çeşitli madde arasından birini seçebilir. Sadece kelimelerin değil uzun cümlelerin anlamını ve mantığını anlıyor görünür. Eklemeleri (sana, ona vb) ve bazı karmaşık cümleleri anlar (ör. Pastaneye	Zaman zaman 3 kelimelik cümleler kullanır. Zaman zaman kendi adını kullanarak kendini kasteder. Bazı zamirleri kullanmaya başlar. Kelime sayısı ortalama 22'dir.

	gidince sana bir külâh dondurma alacağım).	
24-27. aylar	Sorulduğunda beden 3 ya da daha fazla küçük parçasını gösterir (çene, dirsek, göz kapağı vb). Aile içi konum belirleyici isimler öğrenir (amca, büyükanne gibi).	Genellikle 2 ya da 3 kelimeleri cümleleri kullanır. Bazı kişisel zamirleri doğru olarak kullanır. Bazı kişisel gereksinimleri için sözel olarak yardım ister.
27-30. ay	İşlevsel bağlantıları anlar (ne ile yiyorsun gibi soruları yanıtlar). Nesnelere niteliklerine göre tanır (büyük küçük).	En azından bir rengi doğru biçimde adlandırır ve tanır. İki ya da daha fazla sayıyı sırasıyla doğru olarak sayabilir ya da tekrarlayabilir.
30-36. aylar	Ekmeğin, simidin yarısını ver denildiğinde yarımın ne demek olduğunu bilir.	2-3 gün önceki olayları hatırlayıp anlatır. İsmi ne diye sorulunca söyler. Anlamını duymadığı bir kelime olursa "ne demek" diye sorar.
36-54. aylar (3-4.5 yaş)	Ön takıları (edat) anlar (altında, arkasında vb). 3500-5000 kelimeyi anlar. Neden-sonuç ilişkisini anlar (acıktığında ne yaparsın gibi). Benzerlikler kurabilir.	Telafuz oldukça düzelmiştir. Geçmişten konuşabilir. Zamanları düzgün kullanır. Çoğul, tekil, soru, ünlem cümleleri kurar. Konuşmasının %90'ı anlaşılır.
4.5 yaş üstü	Hız, sayı, zaman gibi kavramlar gelişir. Sağ, sol ayrımı yapar. Anlamlarına göre sınıflandırma yapar.	Düşünceleri, öyküleri rahat olarak anlatır. Cümleyi değişik biçimlerde kurabilir. Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.

3.4. DİL GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dil gelişimindeki aşamalar değişmezken bu gelişimin hızı ve niteliği bazı dış etkenlerden etkilenebilmektedir:

3.4.1. Kalıtım ve Çevre

Çocuklar dil gelişim aşamalarından aynı sıra ile geçerler fakat gelişimlerinin niteliği kalıtım özelliklerine göre değişiklik gösterir. Dil gelişiminde, kalıtımın olduğu kadar çevrenin de rolü büyüktür.

Öztürk' ün (1995) eserinde belirtildiği gibi çocuk kalıtımla beraber hangi özellikleri getirirse getirsin çevre uyarılarından mahrum olması çocuğun dil gelişimini olumsuz etkiler. Bu da çevrenin, kalıtımla beraber dil gelişiminde önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Taşdemir' in (1995) çalışmasında verdiği örnek, dil gelişiminde çevrenin öneminin anlaşılması bakımından dikkat çekicidir:

“Çocuk az konuşulan bir çevrede büyümüş veya kendisine konuşma fırsatı verilmemişse, sorduğu sorular geçirilmişse o da az konuşur ve kendine sorulan soruları bir mimik veya bir sözcükle cevaplar.”

Özellikle okul öncesi dönemde çocuk temel dil becerilerinden “konuşma”yı kullanır. Konuşma, çevreden dinlenilerek edinilir. Bu yüzden, okul öncesi dönemde, çocuğun yakın çevresinin dili kullanımı çocuk açısından da büyük önem taşır.

3.4.2. Cinsiyet

İlk bakışta cinsiyetin dil gelişiminde etkisinin olmayacağı düşünülebilir. Fakat yapılan çalışmalar kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha hızlı bir dil gelişimi gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır (Berk, 1999: 250'den akt. Yayla 2003: 21).

Kızların dil gelişiminin daha hızlı olması ve kızların bazı konularda

(konuşma miktarı, kelime çeşidi, cümlelerin sağlam yapıda olması) erkeklerden daha önde olmasını McCarthy (1953), kız çocuğunun annesine erkeklerden daha yakın olmasına bağlar (Akt. Dereli, 2003: 27). Yapılan birtakım çalışmada (Aral vd. 2000: 137; Jersil, 1987: 497; Yavuzer, 1993: 96) erkeklerin cümlelerinin daha kısa ve daha yanlış; sözcük dağarcıklarının daha zayıf olduğu ifade edilmiştir (Akt. Dereli, 2003: 27).

3.4.3. İkizlerin ve Tek Çocukların Dili

Yapılan çalışmalar ikizlerin dil gelişiminin, tek çocukların dil gelişimine göre daha yavaş olduğunu ortaya koymuştur. Bunun sebebi olarak da ikizlerin birbirleriyle daha az kelime kullanarak anlaşmanın yollarını bulabilmeleri gösterilmiştir. Tek olan çocuk ise, ailenin ilgi odağı olduğu için iyi ve düzgün konuşabilme olanağına daha çok sahiptir (Aral vd. 2000: 137).

3.4.4. Zekâ

Dil yeteneği ve zihin yeteneği arasında doğru orantı vardır. İki yaşına kadar dilin kullanımının zekâyla bir ilişkisi yok iken, iki yaşından itibaren dil, çocuğun zekâsına bağlı olarak gelişir. Zekâ düzeyi yüksek olan çocuklar, zekâ düzeyi daha düşük olanlara oranla belirgin bir dil üstünlüğüne sahiptirler (Yavuzer, 1993).

3.4.5. Doğuş Sırası

Öztürk (1995: 19), doğuş sırasının çocukların dil gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmadığını, anne-baba ve diğer yetişkinlerin tavır ve farklı muamelelerinin sonucu olduğunu belirtmiştir.

İlk ve son çocuğun ailelerin gözünde hep özel bir yerinin olması ve bunlara farklı muamele yapılması; ortanca çocuğun yalnız kalması, büyüklerin baskı ve şiddetine maruz kalması sonucu ortanca çocuk kendini rahatça ifade edebileceği bir ortam bulamazsa dil gelişimi olumsuz etkilenir (Öztürk, 1995).

3.4.6. Ailenin Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Durumu

Çocuğun dil gelişimini etkileyen çevresel etmenlerden belki de en önemlisi çocuğun içinde bulunduğu ailenin sosyokültürel ve sosyoekonomik durumudur.

Üst SED'den gelen çocukların aileleriyle, özellikle anneleriyle, ilişkilerinin daha fazla olduğu; sözlü uyarıların sosyoekonomik düzeyi orta ve üst olan ailelerde daha zengin olduğu görülmüştür (Jersild, 1954; akt. Erkan, 1990: 9). Yapılan bir çalışma alt SED'den gelen çocukların bulunduğu ev ortamının, çocuğun dil gelişiminin normal seyrinde gelişmesi veya desteklemesi bir yana, çocukların dil kazanımını engellediğini ortaya çıkarmıştır. Yapılan başka bir araştırma bunun sebebini koşulları kötü olan evlerdeki konuşmanın, olay ve nesnelere içeren basit cümlelerden meydana gelmesi olarak açıklamıştır (Erkan, 1990: 9).

Merry-Merry (1950; Akt. Erkan, 1990: 9), üst SED'de olan anne-babaların çocuğun dil gelişimine olan etkileriyle ilgili şunları söylemiştir:

“Üst sosyoekonomik düzeyde olan anne-babalar, dilin ne kadar önemli olduğunu hissederler, dili başarının bir aracı olarak düşünürler ve çocuğun dili en iyi şekilde kazanmasına çalışırlar. Sonuçta, üst sosyoekonomik düzeyden gelen çocuk bu konuda teşvik edilir ve eğer zorlanmazsa, konuşmayı öğrenmesi erken ve doğru şekilde olur.”

Çocukların dil gelişimine ailenin sosyoekonomik durumunun etkisini ortaya koyan bir diğer çalışma Bernstein'a aittir. Bernstein'a göre (1956; akt. Erkan, 1990: 10) alt tabaka ve orta SED'deki ailelerin dilsel farklılıkları vardır. Alt SED'deki ailelerin kullandığı dil, özelliği olmayan mesajları, kalıpları,

genellenmiş durumları veya gözlemleri belirtir, kolayca anlaşılmasına rağmen dikkatliliği ve eleştireci düşüncüyü içermez. Orta SED'deki ailelerin kullandığı dil karmaşık düşünceleri, spesifik mesajları, etkili bir iletişimi içerir.

Sonuç olarak, ailenin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumunun çocuğun dil gelişimine etkisinin büyük olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

3.5. Fiilimsiler

Türkçe sözlükte (TDK, 2005) fiilimsiler; “Fiilden türetilen, olumsuz yapılabilen ve mastar, sıfat-fiil, zarf-fiil vb. gibi türleri bulunan ad, eylemsi.” olarak tanımlanmaktadır.

Fiilimsiler dile anlatım gücü zenginliği ve kıvraklık sağlarlar. Anlatılmak isteneni kısa yoldan anlatma olanağı sağlarlar. Fiilimsiler, eylemlerden türemelerine karşın eylemin bütün özelliklerini göstermeyen dil bilgisel yapılardır. Olumsuzluk eki, iyelik eki, çatı eki alabilirler ancak eylem çekimine girmedikleri için eylemlerden ayrılırlar. Sıfat-fiiller dışındaki fiilimsilerde zaman kavramı da yoktur (Bayraktar, 2004).

“Fiilimsiler sayesinde Türkçe diğer dillerde iç içe cümlelerden yapılmış birleşik cümlelerle karşılanan fikirleri, hükümleri yalın cümlelerle ifade eder.” Fiilimsiler, Türkçenin cümle yapısına sadelik verir. Başka dillerde, bir cümle ile anlatılan varlık ve mefhumlar Türkçede tek kelime ile karşılanabilir (Ergin, 1997: 137-138).

Fiilimsiler, Türkçeye zenginlik verir, anlatım kolaylığı ve akıcılık sağlar (Öztürk, 2002: 12).

Görüldüğü gibi, fiilimsilerin Türkçede önemli bir yeri ve görevi vardır. Türkçe, fiilimsi ve fiilimsili yapılar sayesinde diğer dillerden farklılık arz eder.

3.5.1. Dil Bilimciler Ve Türk Dili Uzmanlarının Fiilimsiler Hakkındaki Görüşleri

Gencan (1979: 379) fiilimsileri, eylemden türedikleri halde ad, sıfat, bağlaç görevlerinde de kullanılan ve yan önerme kuran çifte sözcüklere fiilimsi denir şeklinde tanımlar.

Çağatay (1947) fiilimsileri “Fiil müştakları” başlığı altında incelemiştir ve ona göre fiil müştaklarının en bariz noktaları hem isim hem fiil olabilmeleridir (Çağatay, 1947; akt. Bayraktar, 2004: 5).

Ediskun’a göre (1985: 283) bir eylem adı oldukları için isim, bir ismi niteledikleri için sıfat, iki cümlecici bağladıkları için bağlaç olan; özne, nesne, tümleç aldıkları için de cümlede yüklem görevinde bulunan kelimelere fiilimsi denir.

Hengirmen’e göre (1995: 249) fiilimsiler, eylemden türeyen, tümleç alan, olumsuz yapılan, eylem çekimine girmeyen sözcüklerdir.

Korkmaz (2003: 863) fiilimsileri, “Çekimsiz fiiller” başlığı altında inceler ve şu şekilde tanımlar:

“Çekimsiz fiiller ise, yine fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmedikleri için yargı bildirmeyen, dolayısıyla da bitmemiş fiil niteliğinde olan fiillerdir.”

Başdaş (t.y.) dil bilgisi kitaplarında fiilimsilerin “fiilden isim yapma ekleri” başlığı altında “fiilimsi ekleri” alt başlığında verildiğini ifade eder. Başdaş fiilimsilerin diğer isim yapma eklerinden farklı olarak her zaman tek başlarına yeterli kavram veya nesne karşılığı bulunan kalıcı isimler yapmazlar. Çoğunlukla sözlüksel değer taşımayan, fiil ile isim arasında ayrı ve geçici bir gramer kategorisi oluşturduklarını belirtir. Fiilimsi ekleri, fiilden isim yapım ekleri başlığının altında bir alt kategori olarak yer alsa da diğer yapım ekleri gibi kelimedede belirli bir tür değişikliği meydana getirmezler. Başdaş (t.y.), fiilimsi eklerini; işlev ve kullanılışları bakımından yapım ekleriyle çekim eklerinin kesişme noktasında bulunduğunu düşündüğü “ara ekler” arasında saymış ve bu ekleri “üçüncü grup ekler” olarak değerlendirmiştir.

Üstünova’ya göre (2004: 4) eylemsiler geçmişleri eylem, gelecekleri ad olan yapılardır. Bir yüzleri eyleme, diğer yüzleri ada dönüktür. Bu nedenle

nesneleri, geçici hareket vasıflarıyla karşıladıkları gibi, soyut hareket halini ve hareketi de karşılayabilirler. Ancak çekimlenmemiş eylem olduklarından bunu zamana ve kişiye bağlı olarak gösteremezler. Fakat bu, onların yapıma zamanlarıyla yapan kişilerinin olmadığını göstermez.

Koç (2002), Üstünova' nın fiilimsilerin ad değerinde sözcükler olup, geçmişleri eylem gelecekleri addır görüşüne katılmaz. Koç'a göre fiilimsiler fiil gibi olan fiil özelliği taşıyan sözcüklerdir. Fiil kök ve gövdelerinden özel eklerle türetilirler ve yan cümlenin yüklemi olarak özne ve tümleç alabilirler. Bu yüzden de fiilimsiler dil bilgisi kitaplarında isim konusuna değil fiil konusuna bağlı olarak işlenirler.

Dil bilimciler, fiilimsili yapıların cümle oluşturup oluşturmadığı; birleşik cümle sayılıp sayılmayacağı konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdir.

Hatipoğlu (1972: 145-152), Ediskun (1988) ve Delice (2001: 157) fiilimsili yapıları birleşik cümle içinde görev alan yan cümle sayarlar. Hengirmen de (2002) fiilimsilerle kurulan birlikleri bileşik cümle grubunda gösterir. Gülensoy (2000) fiilimsilerle kurulan yapıları girişik cümle kabul etmiştir (Akt: İlhan, 2007: 254-255).

Gülsevin (1990: 276), Karahan (1994), ve İlhan'a göre (2007) –sA eki zarf-fiil olarak, ekin yer aldığı kelimenin içinde bulunduğu grup da yan cümle değil zarf-fiil grubu olarak adlandırılmalıdır, görüşündedirler.

Karahan'a göre (2000: 19) fiilimsilerde yargı, yani bitmişlik anlamı yoktur. Fiilimsili yapılar cümle oluşturmaz. Bir cümlede fiilimsi bulunması, basit cümlenin yapısını etkilemez. Buna karşılık, dil bilimcilerin, bir kısmı da klasik dil bilgisi kitaplarında şart kipi olarak kabul edilen –sA ekini bile zarf-fiil eki olarak kabul etmektedirler.

3.5.2. Fiilimsi Türleri

Fiilimsiler değişik eklerle oluşmaları ve cümlede değişik görevler almalarından dolayı üçe ayrılırlar: İsim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf fiiller.

3.5.2.1. İsim-fiiller

Türkçe dil bilgisi kaynaklarında isim-fiiller için; fiil ismi, mastar, eylem ismi, fiilin eylemlilik siygası, isim-fiil, eylemlilik, kılın adı (kılın sanı), kılış adı, ad fiil (ad eylem) isimleri kullanılmıştır (Bayraktar, 2004: 7).

İsim-fiillerin farklı şekilde tanımları yapılmıştır:

Türkçe sözlükte (TDK, 2005) isim-fiil “fiilin –mak/-mek veya –ma/-me ekleri alan ve isim gibi kullanılan biçimi, eylemlilik.” şeklinde tanımlanır.

“Türkiye Türkçesinde; fiillere –mAk, -(y)Iş, -mA ekleri getirilerek yapılan ve fiillerin adını gösteren dil bilgisel yapılara isim-fiil denir” (Bayraktar, 2004: 7).

Fiilden isim yapma ekleri başlığı altında isim-fiil ekleri olan –mAk,-mA, -(y)Iş hakkında, Ergin(1997: 187) şöyle der:

“Bu üç ek fiilden isim yapma ekleri arasında ayrı bir yer işgal ederler. Diğer fiilden isim yapma ekleri fiillerden nesne isimleri yapan eklerdir diyebiliriz. Gerçi bu ekler de klişeleşme yolu ile bazen nesne ismi yaparlar. Fakat bunların asıl fonksiyonları varlık, mefhum, eşya gibi nesne isimleri yapmak değil, hareket ve iş isimleri yapmaktır.”

Hengirmen (1999: 175) isim-fiili, eylemlilik başlığı altında, “ eylemlerin adını bildiren, tümleç olan ve ad gibi kullanılan sözcük” şeklinde tanımlar.

Korkmaz (2003: 864), ad-fiiller başlığı altında şu tanımı yapar: “ Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Daha açık bir anlatımla, bunlar, fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler.”

İsim-fiil ekleri fiillere gelerek fiilin adını veya fiilin gösterdiği oluşun adını yaparlar: gel-mek,gel-me,gel-iş (Demir; Yılmaz, 2005: 195).

İsim-fiiller isimlerin tüm özelliklerini gösterirler. İsim-fiil ekleriyle yapılan isimlerin sonlarına onları oluşturan eylemler getirilerek birleşik fiil oluşturabilirler. İsim-fiiller iyelik eklerini, çatı eklerini alabilirler. İsim-fiiller diğer isimler gibi cümle içinde özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve ek fiil olarak da yüklem olabilirler (Bayraktar, 2004: 8-9).

İsim-fiiller kalıplaşmaya uğrayarak somut ve soyut nesnelere ad olabilirler. Bu durumda kendilerinde bulunan oluş, kılış ve hareket gösterme özelliklerini kaybettiklerinden isim-fiil olmaktan çıkarlar (Korkmaz, 2003: 232).

Türkçede –mAk, -mA ve –İş/-Uş ekleri ile kurulan üç isim-fiil türü vardır

3.5.2.1.1. –mAk’lı isim-fiil

Bu isim-fiil ekinin görevleri fiilleri adlandırmak ve kalıplaşarak kavram adı oluşturmaktır. Ara-mak, bil-mek, dinlen-mek vb. –mAk eki her fiile gelen bir yaygınlıktadır (Korkmaz, 2003: 864; Öztürk, 2010).

Ergin (1997: 185) bu eki, fiilden isim yapma ekleri altında verir ve görevini fiillerin hareket isimlerini yapmak olarak açıklar.

Korkmaz’a (2003: 864) göre -mAk’lı isim-fiilleri –mA’lı isim-fiillerden ayıran en önemli özellik, bunların ad olarak da fiildeki hareketi devam ettirmeleridir.

3.5.2.1.2. –mA’lı isim-fiil

Bu ek fiilin kılış adı olarak soyut bir kavramı karşılar, kalıcı isim türetir (Öztürk, 2010).

Ergin (1997:186), bu eki de fiilden isim yapma ekleri altında verir. Bu ekin görevinin –mAk gibi hareket isimleri yapmak değil, iş isimleri yapmak olduğunu ifade eder. Ayrıca, ikisinin de fiilden isim yapma ekleri oldukları halde, -mA’nin yaptığı ismin –mAk’in yaptığı isimden daha çok isim olduğunu belirtir.

Korkmaz (2003: 882) ise, -mA ekinin –mAk ekinden farkını şu şekilde izah eder:

“-mA eki de –mAk gibi her fiile gelebilen bir özelliğe sahiptir. Ancak, -mAk’lı biçim oluş, kılış ve durum bildiren bütün fiillerin hareket halindeki adları olduğu yani bir hareketi gösterdiği halde, -mA’lı ad-fiil bu hareketi canlandırmaz.”

Banguoğlu (1990: 421) –mA eki hakkında ”Bu isim-fiiller de –mAk fiillerinden gelmektedir. –mA isim-fiilleri Türkçede –mAk’li isim-fiillerden daha yaygın bir yer kazanmış, kullanışta farklılaşmışlardır. Hafif mastar terimi de bu fiilimsiler için kullanılır” der.

3.5.2.1.3. –(y)Iş/-(y)Uş’lu isim-fiil

–(y)Iş/-(y)Uş’lu ad-fiili de –mA ile kurulan ad-fiiller gibi, fiildeki oluş ve kılışın anlamını değiştirmeden, onları ad kalıbına sokan bir ektir. Ekin işleklik alanı bazı istisnalarla işteşlik çatısı dışında, dildeki bitim fiilleri içine alacak bir genişliktedir: ağla-y-ış, açıl-ış, atıl-ış,bak-ış,ekle-y-ış vb. (Korkmaz, 2003: 899).

3.5.2.2. Sıfat-fiiller

Kaynaklarda sıfat-fiiller için; kılın adı (kılın sanı), ortaç, sıfat-fiil (sıfat-eylem), fiilsi, partisip, isim-fiil gibi terimler kullanılmıştır (Bayraktar, 2004: 44).

Türkçe sözlüğün (TDK, 2005) Sıfat-fiil maddesinde “Fiilden –an (-en), -r (-ır, -ir, ur, ür), -acak (-ecek) vb. eklerle türetilmiş isim ve sıfat görevinde kullanılan kelimeler, ortaç, durum ortacı, partisip” denmektedir.

Dil bilimcilerin yaptığı farklı sıfat-fiil tanımları vardır:

Ergin (1997: 333), sıfat-fiilleri “partisipler” başlığı altında şu şekilde tanımlar:

“Partisipler nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Fiil kök veya gövdeleri bu şekillere girerek nesnelere hareketleri ile ifade ederler. Onun için partisiplere fiillerin isim şekilleri, kısaca isim fiil diyebiliriz.”

Ediskun’a göre (1985: 249) “sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir.”

Korkmaz’a göre (2003: 909) sıfat fiiller, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir. Bir yanları ile sıfat, bir yanları ile de fiildirler. Korkmaz (2003:911) sıfat-fiillerin özelliklerini şu şekilde özetler:

“Sonuç olarak, sıfat-fiillerin başlıca özellikleri, bunların birer fiil şekli oldukları, yapılarında hareket ve zaman kavramı bulunduğu, geçici birer hareket adı kurdukları, sıfat ve ad gibi kullanıldıkları ve ad çekimi ekleriyle çekime girebildikleri; bu niteliklerin bir sonucu olarak da hem adlaşma hem de fiilleşme yeteneklerine sahip oldukları biçiminde özetlenebilir.”

Gencan'a göre (1979: 380), sıfat-fiiller, varlıkları niteledikleri veya belirttikleri için sıfat; nesne, tümleç olarak yan önerme kurdukları için de eylem sayılan sözcüklerdir.

“Anlatım içinde, adları niteleyerek sıfat görevi yapan fiilimsilere sıfat-fiil ya da ortaç denir.” (Kahraman, 2005: 120).

“Sıfat-fiilli yapılar, Türk dilini pek çok dilden ayırır ve kendine has kuralları ile özgün bir oluşum gösterir.” Sıfat-fiiller, fiilden türedikleri için zaman eklerini, isim özelliğini taşıdıkları için isim çekim eklerini alabilirler (Karabulut, 2009).

“Türk dilinde, basit yapılı ve yüklemi çekimli bir cümle iken, öge taşınımı ve dönüşümü sonucunda yeni bir yapıya kavuşan sıfat-fiilli cümlecikler (relative clauses) dünya dilleri arasında özgün bir nitelik taşır. Bu nedenle dilbilimciler ve Türk dili araştırmacıları, bu yapıya Türkçe tipi sıfat-fiilli yapılar(turkic type relative clauses) adını vermektedirler”(Karabulut, 2009)

Sıfat-fiiller, fiil olma özelliğini kaybettiği için isme yakındır, zaman özelliğini taşıdığı için ise fiile yakındır, bu nedenle Türk dili araştırmacıları, sıfat-fiilleri fiil ile isim arasında bir yere koyarlar ve geçici hareket adı olarak nitelerler (Karabulut, 2009).

Korkmaz (2003: 911) Türkiye Türkçesinde kullanılan başlıca sıfat-fiilleri aşağıdaki biçimde sınıflandırmıştır:

1. Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller
2. Geniş zaman bildiren sıfat-fiiller
3. Gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller
4. i- ek-fiilli ile kurulan sıfat-fiil

3.5.2.2.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller

“Türkiye Türkçesinde, geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller –DİK/-DUK ve –mİŞ/-mUŞ ekleriyle kurulur” (Korkmaz, 2003: 911).

-DİK/-DUK: duyulma-dık (söz), gör-düğ-ü-m, yap-tığ-ı-n, geç-tiğ-i. Bu ek özellikle iyelik eki alarak kullanılır. Diğer sıfat-fiil ekleri de iyelik eki alabilirler fakat iyelik eki bu sıfat-fiille adeta kaynaşmış durumdadır (Ergin, 1997: 335).

-mİŞ/-mUŞ: yan-mış (kömür), susa-mış (insan), geç-miş (gün), gör-müş geçir-miş (insan), oku-muş (adam) (Ergin, 1997: 335).

3.5.2.2.2. Geniş Zaman Bildiren Sıfat-fiiller

“Türkiye Türkçesinde geniş zaman sıfat-fiilleri –An, -r, -Ar, -Ir/-Ur ve –mAz ekleriyle kurulur.” (Korkmaz, 2003: 939).

-An: yap-an, gel-en, başla-y-an, bilme-y-en

-r, -Ar, -Ir/-Ur: ol-u-r (şey), dayanıl-ı-r (şey), gör-ü-r (göz), tut-ar (el), geç-er (akçe)

-mAz: ağrı-maz (başım), din-mez (ağrı), sön-mez (ışık), bit-mez tüken-mez (iş) (Ergin, 1997: 334-336).

3.5.2.2.3. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat-fiiller

“Türkiye Türkçesinde gelecek zaman sıfat-fiilleri kuran başlıca iki tür ek vardır. Bunlar 1.-AcAk, 2.-Asl ekleridir.” (Korkmaz, 2003: 966).

-AcAk: yat-acak (yer), doğ-acak (çocuk), gel-ecek (ay), veril-ecek (borç).

-Asl: yakıl-ası, ol-ası, çık-ası, geber-esi, ezil-esi (Ergin, 1997: 336-337).

Sıfat-fiiller de kalıplaşmaya uğrayarak adlaşabilirler: tanıdık(<tanı-dık), dolmuş(<dol-muş) vb. (Korkmaz, 2003: 230).

3.4.2.2.4. -İ Ek-fiili İle Kurulan Sıfat-fiil

İ- fiili yalnız -dük ekini alır: i-düg-i şeklinde görüldüğü gibi. Bu ek eskiden daha çok kullanılmasına rağmen günümüzde sadece “ne idügi belirsiz” sözünde klişeleşmiş olarak kullanılmaktadır (Ergin, 1997: 338).

3.5.2.3. Zarf-fiiller

Zarf-fiil kavramı kaynaklarda gerundif, şahıssız kip, ulak, bağ fiil (bağ eylem), ulaç, ulaç-fiil, gerundium, zarf-fiil gibi terimlerle anılmıştır (Bayraktar, 2004: 137). Türkçe sözlükte (TDK, 2005) zarf-fiiller için “Zarf olarak kullanılan fiil soyundan kelime, ulaç, durum ulacı, bağ-fiil, sıla sıygası” tanımı verilmektedir.

Ergin (1997: 338) zarf-fiilleri “Gerundium” başlığı altında verir: ” Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir.” diye yanımlar. Ergin’e göre zarf-fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. Zarf-fiiller, sıfat-fiillerle birlikte cümleye geniş bir ifade kabiliyeti ve büyük bir sadelik verirler. Zarf-fiiller asıl hareketin yardımcı hareketlerini ifade eden kelimeler olarak Türkçeyi birkaç hareketi basit bir cümle ile karşılayan, cümle kalabalığından uzak bir dil durumuna sokarlar.

Ediskun (1995: 252) zarf-fiilleri “Bağ-fiiller (ulaçlar)” başlığı altında verir. Ediskun’a göre zarf-fiiller bileşik cümlede iki cümlecığı bağladıkları için bağlaç; özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir. Ediskun zarf-fiilleri “Bağlama ulaçları, durum ulaçları, zaman ulaçları, bedel ulaçları” olarak sınıflandırmıştır.

Gencan (1979: 390), zarf-fiilleri “Kurduğu önermeyi başka bir önermeye bağlayan eylemsi” diye tanımlamıştır.

Korkmaz’a göre (2003: 983) zarf-fiiller “Zarf işleyişine girmiş bulunan, zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir.” Korkmaz, zarf-fiiller hakkında şu bilgileri verir:

“ Zarf-fiiller bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar: zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler. Bu nedenle cümlede, şahsa ve zamana bağlı bir yargı bildirmeyen; ancak, yargı bildiren fiiller yanında, onlardaki oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yüklenirler. Daha kestirme bir anlatımla, zarf-fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli fiile dönüşmeleri mümkün değildir.”

Bayraktar (2004: 137) zarf-fiilleri şu şekilde tanımlar: “Zarf-fiiller kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlenin ya da yan cümlenin yüklemine niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir.” Zarf-fiillerin ikinci bir görevleri de birleşik fiil yapmaktır (Bayraktar, 2004: 138).

Zarf-fiiller, zaman, mekan, biçim, sebep, miktar, araç, soru vb. içerikleri bildiren sözcüklerdir ve bu vasıflarıyla düşünceye ışık tutarlar. Aynı zamanda zarf-fiiller, düşüncenin akışında ritim değişikliği işlevi de yaparlar. Yer, zaman, durum, hal ve soru anlamlarında ritim değişikliği düşüncenin sebep, yön, zaman, vb. kavranışında vazgeçilmez öğelerdir (Ferah, 2006:2).

Eckmann (1988 Akt. Öztürk, 2002: 1) , zarf-fiiller hakkında şu bilgiyi verir:

“Gerundium, bir fiilin bildirdiği hareketi, bir zarf-fiil şeklinde ifade eder. Bir fiil olarak fail, nesne, ve zarf niteleyicileri alabilir. İngilizcedeki “subordinate clause”lara tekabül eden kelime gruplarının mantikî fiili gibi görev taşıyabilir ; fakat şiir dışında, bir cümlede fiil olarak kullanılmaz.”

Zarf-fiillerin Türkçede önemli bir yeri vardır. Zarf-fiiller, birden fazla bitimsiz yargının bir cümle içinde ifade edilmesine imkan sağlayarak Türkçenin anlatım zenginliğine ve anlatım kolaylığına büyük katkı sağlarlar. İsim yanları daha ağır bastığı için isim-fiiller ve sıfat fiiller isim çekim eklerini alabilirler. Zarf-fiillerin ise fiil yanı ağır bastığı için isim çekim eklerini de fiil çekim eklerini de almazlar (Öztürk, 2002: 3-5).

Zarf-fiillerin sınıflandırılması konusunda birliktelik sağlanamamıştır. Dilcilerimiz zarf-fiilleri farklı açılardan sınıflandırmışlardır. Öztürk (2002), Memduh Şevket Esendal’ın ilk sekiz hikâye kitabında yer alan hikâyelerindeki zarf-fiil ve zarf-fiil gruplarını incelediği çalışmasında zarf-fiilleri ve zarf-fiil işlevli yapıları şu şekilde sınıflandırmıştır:

1.Asıl zarf-fiiller: -İp/-Up, -ArAk, -İncA /-UncA, -ken, -madan, -A, -İ /-U,-AlI 2. Sıfat-fiil + hâl eki birleşmesinden oluşan zarf-fiiller: -DİkçA /-DUkçA 3. Zarf-fiil işlevli yapılar: -rsA, -r -mAz, -Dİ ml/ -DU -mU, -DİğİnA/-DuğUnA, -DİğİnAn/ -DuğUndAn, -cAsınA, -mAksİzn...

Korkmaz (2003: 984) Türkiye Türkçesinde kullanılan zarf-fiilleri yapıları bakımından üçe ayırır. 1. Gerçek Zarf Fiiller, 2. Sıfat-fiillere bazı çekim ekleri getirilerek yapılan zarf-fiiller, 3.Yapıca bunların dışında kalan veya zarf-fiil olarak kullanılan şekiller.

3.5.2.3.1. Gerçek Zarf-fiiller

“Gerçek zarf-fiiller her türlü fiil kök ve gövdelerine belirli zarf-fiil ekinin getirilmesi ile kurulan şekillerdir.

Bu tür zarf-fiillerin başlıca ekleri şunlardır: -(y)A, -(y)I/-(y)U, -(y)ArAk, -(y)Ip/-(y)Up, -(y)IncA/-(y)UncA, -(y)All, -mAdAn ve -ken'dir (Korkmaz, 2003: 984).

-(y)A: gül-e gül-e git-

-(y)ArAk: ağla-y-arak git-

-(y)Ip/-(y)Up: gül-üp dur-

-(y)IncA/-(y)UncA: gel-ince görüş-

-(y)All: gid-eli beri arama-

-mAdAn: uğra-madan gitme-

“Ünlü ile biten -(y)A, -(y)I/-(y)U ve -(y)Ip/-(y)Up zarf-fiil ekleri, ekleşik fiil kurmaya da yararlar”(Demir, Yılmaz, 2005: 196).

3.5.2.3.2. Sıfat-fiillere Bazı Çekim Ekleri Getirilerek Yapılan Zarf-fiiller

Bazı isim-fiil ve sıfat-fiiller ad çekimi veya iyelik ve ad-çekimi ekleriyle genişletilerek zarf-fiil grubuna geçebilirler (Korkmaz, 2003:1020). Bu şekilde oluşan başlıca zarf-fiil ekleri şunlardır: -mAkıslın, -mAkla, -mAslyA, -DIkçaA/ -DUkçaA, -cAsInA, -IrCasInA, -mIşcAsInA, -lyormUşcAsInA, -(y)AcAkçAsInA, -(y)AcAkmlşcAsInA, -mAcAsInA, -mAmAcAsInA, -dlktAn, -dlğIndAn, -mAsIndAn, -mAktAnsA, -AcAğIndA, -IşIndA/-UşUndA, -AcAğInA, -AslyA (Korkmaz, 2003: 1021-1035).

3.5.2.3.3. Değişik Yapıdaki Zarf-fiiller

“Bu gruba giren zarf-fiiller şekil yapıları bakımından bundan önceki iki gruptan farklı bir özellik taşırlar.” Bu gruba giren fiilimsilerin başlıcaları:

-r...rmaz, -DIml, -DI...-mAdl ve -sA'lı şekillerdir (Korkmaz, 2003:1035-1036).

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan çocukların ailelerinin sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeylerine ait bulgular ile bu çocukların farklı etkinliklerdeki konuşmalarında kullandıkları fiilimsi çeşitleri ve fiilimsi sayılarına ait bilgilere yer verilmiştir.

4.1.Araştırmaya Katılan Çocuklara ve Ailelerine İlişkin Bilgiler

Çalışmaya katılan çocukların sayılarına ve ailelerinin gelir düzeyi ve eğitim durumlarına ait bilgiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Çocukların aile bilgileri öğretmenlerinden alınmıştır.

4.1.1. Çocuk Sayısı

Çalışmaya katılan çocuk sayısı her sosyoekonomik düzeye göre Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Çocuk Sayıları

<i>SED</i>	<i>f</i>
Alt	3
Orta	3
Üst	3
TOPLAM	9

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya her sosyoekonomik düzeyden 3’er olmak üzere toplam 9 çocuk alınmıştır. Araştırmaya katılacak çocuk sayısı belirlenirken uzman görüşü alınmıştır.

4.1.2.Alt SED’den Gelen Çocukların Ailelerine İlişkin Bilgiler

Tablo 3’te çalışmaya katılan Alt SED’den gelen çocukların ebeveynlerinin eğitim ve ekonomik durumlarına ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 3. Alt SED'den Gelen Çocukların Aile Bilgileri

	<i>Eğitim Durumu</i>		<i>Meslek</i>		Gelir Düzeyi (Aylık)
	Anne	Baba	Anne	Baba	
Ç.1.	Lise	Lise	Ev Hanımı	Oto Tamirci	500 YTL altı
Ç.2.	İlkokul	İlkokul	Temizlikçi	İşsiz	500 YTL altı
Ç.3.	Lise	Lise	Ev Hanımı	İşçi	500-750 YTL

Tablo 3'de görüldüğü gibi, Alt SED'den gelen çocukların ailelerinin aylık gelirleri 500 YTL'nin altında, en fazla da 500 ile 750 YTL arasındadır.

4.1.3.Orta SED'den Gelen Çocukların Aile Durumlarına İlişkin Bilgiler

Tablo 4'te çalışmaya katılan Orta SED'den gelen çocukların ebeveynlerinin eğitim ve ekonomik durumlarına ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 4. Orta SED'den Gelen Çocukların Aile Bilgileri

	<i>Eğitim Durumu</i>		<i>Meslek</i>		Gelir Düzeyi (Aylık)
	Anne	Baba	Anne	Baba	
Ç.1.	Lise	Lise	Ev Hanımı	Komisyoncu	750 -1000 YTL
Ç.2.	İlkokul	Lise	Ev Hanımı	Oto Tamirci	750 YTL üzeri
Ç.3.	İlkokul	Lise	Ev Hanımı	Nakliyeci	1000 YTL

Tablo 4'de görüldüğü gibi, Orta SED'den gelen çocukların ailelerinin aylık gelirleri 750 YTL ve 1000 YTL arasındadır.

4.1.4.Üst SED'den Gelen Çocukların Aile Durumlarına İlişkin Bilgiler

Tablo 5'te çalışmaya katılan, Üst SED'den gelen çocukların ebeveynlerinin eğitim ve ekonomik durumlarına ait bilgiler verilmiştir.

	<i>Eğitim Durumu</i>		<i>Meslek</i>		<i>Gelir Düzeyi (Aylık)</i>
	<i>Anne</i>	<i>Baba</i>	<i>Anne</i>	<i>Baba</i>	
Ç.1.	Üniversite	Üniversite	Öğretmen	Mühendis	1500-2000YTL
Ç.2.	İlkokul	Ortaokul	Ev Hanımı	İşçi	1000 YTL
Ç.3.	Lise	Üniversite	Ev Hanımı	Veteriner H.	1500 YTL üzeri

Tablo 5'te görüldüğü gibi, Üst SED'den gelen çocukların ailelerinin aylık gelirleri 1500 YTL ile 2000 YTL arasındadır.

4.2. Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Farklı sosyoekonomik düzeydeki çocuklar üçerli olarak gruplandırılmış ve her düzeydeki çocuklara ayrı ayrı, seviyelerine uygun iki adet öykü ve bu öykülere ait resimlerin renkli ve büyütülmüş fotokopileri gösterilerek okunmuş ve çocuklardan öyküleri resimlere bakarak anlatmaları istenmiştir.

4.2.1. Alt SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Alt SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarındaki fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Alt SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	<i>Ç.1.</i>	<i>Ç.2.</i>	<i>Ç.3.</i>	TOPLAM
İSİM-FİİL	1	3	1	5
SIFAT-FİİL	-	-	-	-
ZARF-FİİL	2	4	3	9
GENEL TOPLAM				14

Tablo 6'ya göre Alt SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarında 5 isim-fiil, 9 zarf-fiil olmak üzere toplam 14 fiilimsiye rastlanmıştır. Alt SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarında en çok

zarf-fiil bulunmuştur. Alt SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarında sıfat-fiil hiç yer almamıştır.

4.2.2. Orta SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Orta SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarındaki fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Orta SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	1	1	2	4
SIFAT-FİİL	2	-	-	2
ZARF-FİİL	1	1	-	2
GENEL TOPLAM				8

Tablo 7'ye göre, Orta SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarında 4 isim-fiil, 2 sıfat-fiil, 2 zarf-fiil olmak üzere toplam 8 fiilimsi bulunmuştur. Orta SED'den gelen çocuklar öyküleyici anlatımlarında isim-fiili en çok kullanmışlardır.

4.2.3. Üst SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Üst SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarındaki fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Üst SED'den Gelen Çocukların Öyküleyici Anlatımlarındaki Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	5	1	1	7
SIFAT-FİİL	1	1	-	2
ZARF-FİİL	9	-	5	14
GENEL TOPLAM				23

Tablo 8'e göre, Üst SED'den gelen çocukların öyküleyici anlatımlarında isim-fiil 7, sıfat-fiil 2, zarf-fiil 14 olmak üzere toplam 23 fiilimsi bulunmuştur. Üst SED'den gelen çocuklar öyküleyici anlatımlarında zarf-fiili en çok kullanmışlardır.

4.3. Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Farklı sosyoekonomik düzeydeki çocuklarla üçerli gruplar halinde sözlü mülakat yapılmış ve bu mülakatta çocukların seviyelerine uygun farklı konularda onları konuşturmaya yönelik sorular sorulmuştur. Mülakat esnasında her çocuğun konuşmasına fırsat vermeye dikkat edilmiştir.

4.3.1. Alt SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Alt SED'den gelen çocukların sözlü mülakattaki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Alt SED'deki Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	3	1	5	9
SIFAT-FİİL	-	2	4	6
ZARF-FİİL	-	-	-	-
GENEL TOPLAM				15

Tablo 9'a göre Alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar sözlü mülakattaki konuşmalarında 9 isim-fiil, 6 sıfat fiil olmak üzere toplam 15 fiilimsiye rastlanmıştır. Zarf-fiilin ise hiç kullanılmadığı görülmektedir. Alt sosyoekonomik düzeydeki çocuklar sözlü mülakatta en çok isim-fiilli kullanmışlardır.

4.3.2. Orta SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Orta SED'den gelen çocukların sözlü mülakattaki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Orta SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	11	2	2	15
SIFAT-FİİL	3	-	-	3
ZARF-FİİL	1	3	1	5
GENEL TOPLAM				23

Tablo 10'a göre orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların sözlü mülakattaki konuşmalarında 15 isim-fiil, 3 sıfat-fiil, 5 zarf-fiil olmak üzere toplam 23 fiilimsi bulunmuştur. Orta sosyoekonomik düzeydeki çocukların sözlü mülakatta en çok isim-fiil, ikinci olarak zarf-fiil, üçüncü sırada da sıfat-fiil kullandıkları görülmektedir.

4.3.3. Üst SED'den Gelen Çocukların Sözlü Mülakattaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

Üst SED'den gelen çocukların sözlü mülakattaki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Üst SED'deki Çocukların Sözlü Mülakatlarındaki Konuşmalarında Fiilimsilere İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	7	5	3	15
SIFAT-FİİL	6	4	-	10
ZARF-FİİL	3	-	3	6
GENEL TOPLAM				31

Tablo 11'e göre Üst SED'den gelen çocukların sözlü mülakattaki konuşmalarında 15 isim-fiil, 10 sıfat-fiil, 6 zarf-fiil olmak üzere toplam 31 fiilimsi kullandıkları görülmektedir. Üst SED'den gelen çocukların sözlü mülakatta en çok isim-fiili, ikinci sırada sıfat-fiili, üçüncü sırada da zarf-fiili kullandıkları görülmektedir.

4.4. Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Bu etkinlikte, çocuklara bazı evcilik oyunu konuları verilmiş ve her gruptan kendi konusunu seçerek o konuyla ilgili evcilik oyunu oynamaları istenmiştir. Bu etkinlikte çocuklar mümkün olduğunca serbest bırakılmaya çalışılmışsa da tam bir serbest oyun ortamı oluşturulamamıştır. Bu yüzden bu etkinlik veri alma konusunda verimli olmamıştır ve bu etkinlikten çok az veri alınabilmektedir.

4.4.1. Alt SED'den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Alt SED'den gelen çocukların serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Alt SED'deki Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	-	-	-	-
SIFAT-FİİL	-	-	-	-
ZARF-FİİL	-	-	-	-
GENEL TOPLAM				-

Tablo 12’de de görüldüğü gibi Alt SED’den gelen çocuklar serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında hiç fiilimsi kullanmamışlardır.

4.4.2. Orta SED’den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Orta SED’den gelen çocukların serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Orta SED’deki Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	-	1	-	1
SIFAT-FİİL	-	-	-	-
ZARF-FİİL	-	-	2	2
GENEL TOPLAM				3

Tablo 13’e göre Orta SED’den gelen çocukların serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında 1 isim-fiil, 2 zarf-fiil olmak üzere toplam 3 adet fiilimsi bulunmuştur. Sıfat-fiil hiç kullanılmamıştır. 2 zarf-fiil olmak üzere en çok zarf-fiil kullanılmıştır.

4.4.3. Üst SED’den Gelen Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Üst SED’den gelen çocukların serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında yer alan fiilimsi sayıları ve çeşitlerine ilişkin bulgular Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. Üst SED'deki Çocukların Serbest Oyun Etkinliğindeki Fiilimsi Kullanımlarına İlişkin Bulgular

	Ç.1.	Ç.2.	Ç.3.	TOPLAM
İSİM-FİİL	4	1	-	5
SIFAT-FİİL	2	1	-	3
ZARF-FİİL	-	-	4	4
GENEL TOPLAM				12

Tablo 14'e göre Üst SED'den gelen çocukların serbest oyun etkinliğindeki konuşmalarında 5 isim-fiil, 3 sıfat-fiil, 4 zarf-fiil olmak üzere toplam 12 fiilimsi bulunmuştur. Üst SED'den gelen çocuklar bu etkinlikte en çok 5 fiilimsiyle isim-fiili kullanmışlardır. 4 fiilimsiyle zarf-fiili ikinci sırada, 3 fiilimsiyle de sıfat-fiili üçüncü sırada kullanmışlardır.

4.5. Bütün SED'lerde ve Bütün Etkinliklerde Kullanılan Fiilimsi Sayıları ve Çeşitlerine İlişkin Bulgular

Tablo 15'te bütün SED'lerden gelen çocukların tüm etkinliklerde kullandıkları fiilimsilerin sayıları çeşitlerine göre gösterilmiştir.

Tablo 15. Bütün SED'lerden Gelen Çocukların Tüm Etkinliklerdeki Konuşmalarında Kullandıkları Toplam Fiilimsi Sayıları

	ÜST SED			ORTA SED			ALT SED		
	İF	SF	ZF	İF	SF	ZF	İF	SF	ZF
Hikaye	7	2	14	4	2	2	5	-	9
Mülakat	15	10	6	15	3	5	9	6	-
Serbest	5	3	4	1	-	2	-	-	-
Ara T.	27	15	24	20	5	9	14	6	9
Genel T.		66			34			29	

Tablo 15'te görüldüğü gibi 66 fiilimsiyle en çok fiilimsiyi Üst SED'den gelen çocuklar kullanmışlardır. İkinci sırayı 34 fiilimsiyle Orta SED'den gelen çocuklar almıştır. 29 Fiilimsiyle en az sayıda fiilimsi Alt SED'den gelen çocuklar tarafından kullanılmıştır. Sadece öykü anlatma etkinliğinde Alt

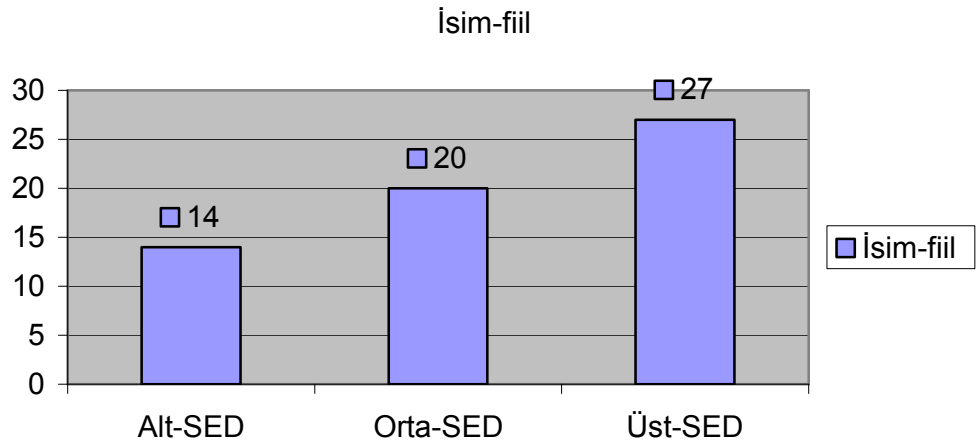
SED'den gelen çocuklar, Orta SED'den gelen çocuklardan daha fazla fiilimsi kullanmışlardır. Bütün SED'lerde en çok isim-fiil, ikinci sırada zarf-fiil, üçüncü sırada da sıfat-fiil kullanılmıştır.

Bulgularda da görüldüğü gibi Üst SED'den gelen çocukların fiilimsi kullanımlar diğerlerine göre daha fazladır. Fiilimsi kullanımı bakımından Alt SED ve Orta SED'den gelen çocuklar arasındaki fark azken, Üst SED'den gelen çocukların Orta SED'den gelen çocukların kullandığından iki kat fazlasını kullandıkları görülmektedir.

Erkan (1990) da yaptığı çalışmada 4-5 yaşlar arasındaki çocukların fiilimsi kullanımlarını çocukların yaşı, cinsiyeti ve ailelerinin SED düzeyi durumuna göre tespit etmiştir. Araştırma sonucunda Alt SED'den gelen çocuklarla Üst SED'den gelen çocukların fiilimsi kullanımları bakımından aralarında önemli farklar bulunmuştur. Erkan'ın çalışmasında da (1990: 64), en çok kullanılan fiilimsinin isim-fiil olduğu ortaya konmuştur. Bizim çalışmamızın sonuçları da bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermiştir.

4.6. Kullanılan Fiilimsilerin Türlerine İlişkin Bulgular

Yapılan bütün konuşma etkinliklerinde bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında kullandıkları isim-fiil oranları Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. SED'lere Göre İsim-fiil Kullanımı

Şekil 1'de görüldüğü gibi isim-fiil, 27 adet ile en çok Üst SED'den gelen çocukların konuşmalarında, 20 adet ile ikinci olarak Orta SED'den gelen çocukların konuşmalarında, 14 adet ile de üçüncü olarak Alt SED'den gelen çocukların konuşmalarında yer almıştır.

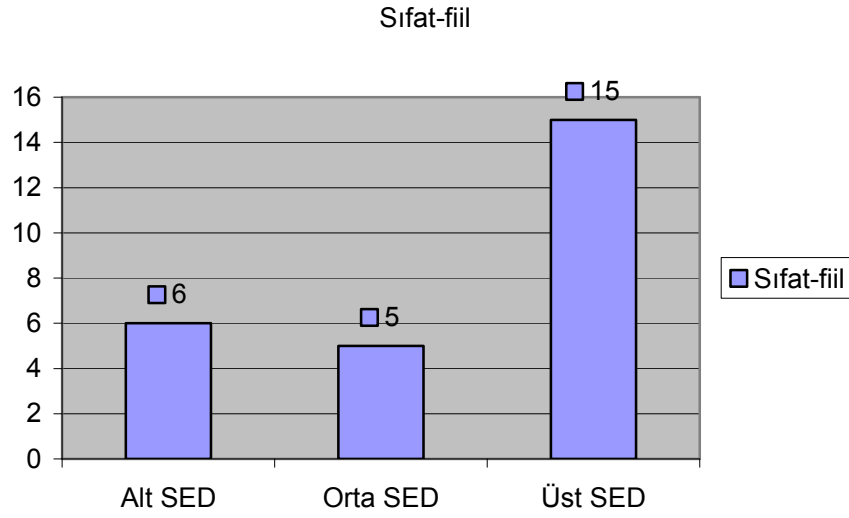
Tablo 16'da kullanılan isim-fiillerin eklerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 16. İsim-fiillerin Eklere Göre Dağılımı

	<i>-mA</i>	<i>-mAk</i>	<i>-Iş/-Uş</i>
Alt SED	8	6	-
Orta SED	10	10	-
Üst SED	16	11	-
TOPLAM	34	27	0

Tablo 16'da görüldüğü gibi, *-mA* ve *-mAk* isim-fiil ekleri bütün SED'lerden gelen çocuklar tarafından kullanılırken, *-Iş/-Uş* eki hiçbir çocuk tarafından kullanılmamıştır. *-mA* ekinin, *-mAk* ekinden daha fazla kullanılmış olduğu görülmektedir.

Bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarındaki sıfat-fiil oranları aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 2. SED'lere Göre Sıfat-fiil Kullanımı

Şekil 2'de görüldüğü gibi sıfat-fiil 15 adet ile yine Üst SED'den gelen çocukların konuşmalarında en çok kullanılmıştır. Sıfat-fiil kullanımında ikinci sırayı 6 adet fiilimsi ile Alt SED'den gelen çocuklar, 5 adet fiilimsi ile de üçüncü sırayı Orta SED'den gelen çocuklar almıştır. Sıfat-fiil kullanımlarında Alt SED ile Orta SED arasında çok büyük bir fark görülmemiştir. Bir adet fazlayla Alt SED, sıfat-fiil kullanımında Orta SED'in önüne geçmiştir.

Tablo 17'de kullanılan sıfat-fiillerin eklerine göre dağılımı gösterilmiştir.

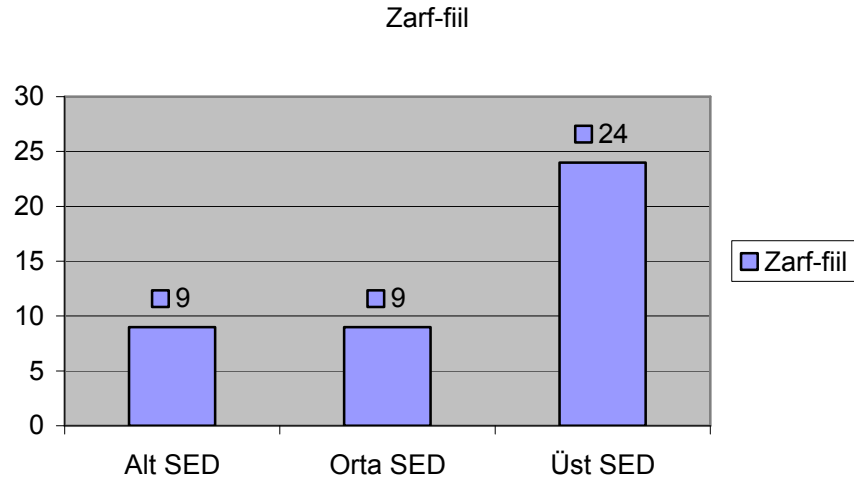
Tablo 17. Sıfat-fiillerin Eklere Göre Dağılımı

	-An	-AcAk	-Ar	-AsI	-Dik/-DUK	-mAz	-mİş/-mUş
Alt SED	-	-	-	-	6	-	-
Orta SED	2	-	-	-	3	-	-
Üst SED	2	-	-	-	13	-	-
TOPLAM	4	0	0	0	22	0	0

Tablo 17'ye göre, çocuklar tarafından, sadece -An ve -Dik/-DUK ekleriyle yapılan sıfat-fiiller kullanılmıştır. -An eki, Alt SED'den gelen çocuklar tarafından hiç kullanılmamıştır. -Dik/-DUK eki, bütün SED'lerden gelen

çocuklar tarafından, toplamda 22 defa kullanılmıştır. Bu bulgulara göre, sıfat-fiilin çocuklar tarafından kullanılmasına rağmen, bütün sıfat-fiil eklerinin edinilmediğini söyleyebiliriz. Üst SED'den gelen çocuklar bile, en çok sayıda fiilimsi kullanmalarına rağmen birçok sıfat-fiil ekini hiç kullanmadıkları görülmektedir.

Bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarındaki zarf-fiil oranları aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 3. SED'lere Göre Zarf-fiil Kullanımı

Şekilde görüldüğü gibi zarf-fiil kullanımında da birinci sıra Üst SED'den gelen çocuklarındır. Alt ve Orta SED'de, zarf-fiil kullanımı bakımından bir fark yoktur. İki SED'den gelen çocukların konuşmalarında da 9'ar adet zarf-fiil kullanılmıştır.

Tablo 18'de kullanılan zarf-fiillerin eklerine göre dağılımı gösterilmiştir. Zarf-fiil ekleri çok çeşitlilik gösterdiğinden tabloda sadece çocuklar tarafından kullanılan zarf-fiil eklerine yer verilmiştir.

Tablo 18. Zarf-fiillerin Eklere Göre Dağılımı

	<i>-DikçA/-DUkçA</i>	<i>-Ip/ -Up</i>	<i>-ArAk</i>	<i>-IncA/ -UncA</i>	<i>-mAdAn</i>	<i>-ken</i>	<i>-A</i>
Alt SED	-	1	2	2	1	-	-
Orta SED	2	1	-	4	-	2	-
Üst SED	-	8	1	6	-	8	1
TOPLAM	2	10	3	12	1	10	1

Tablo 18’de görüldüğü gibi, her üç SED’den gelen çocuklar tarafından kullanılan zarf-fiil ekleri –Ip/-Up, -IncA/-UncA ekleridir. Toplamda en çok – IncA/-UncA ekinin kullanıldığı görülmektedir. İkinci sırayı –Ip/-Up eki almıştır. Alt ve Orta SED’den gelen çocuklar 4 çeşit zarf-fiil ekini kullanırken, Üst SED’den gelen çocukların 5 çeşit zarf-fiil ekini kullandıkları göze çarpmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin sonuç ve yorumlar ile, araştırmacılar, aileler ve eğitimcilere ilişkin önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

İnsanın kullandığı dil onun düşünce yapısının aynasıdır. Bir insanın konuşmasına, yazdıklarına bakarak düşünce yapısı hakkında ve bilişsel gelişmişliği hakkında fikir yürütebiliriz. Çocuğun konuşmasında fiilimsi kullanması düşünce yapısının bir göstergesidir. Basit düşünen çocuk basit cümleler kurar. Daha gelişmiş düşünen çocuk daha karmaşık cümleler kurar. Fiilimsi daha karmaşık cümle kurmaya yardımcı olduğuna göre, konuşmasında fiilimsileri yoğunlukla kullanan çocuğunun dil gelişimi yönünden daha iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz:

- Bu araştırmada öncelikle okul öncesi eğitimi görmekte olan çocukların konuşmalarındaki fiilimsi kullanımlarında sosyoekonomik düzeylerine göre fark olduğu belirlenmiştir.
- Bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında toplam 129 fiilimsiye rastlanmıştır.
- Bütün konuşma etkinliklerinde en çok fiilimsi Üst SED'den gelen çocuklar tarafından kullanılmıştır. Üst SED'den gelen çocuklar bütün etkinliklerde toplam 66 fiilimsi kullanmışlardır.
- Fiilimsi kullanımında ikinci sırayı Orta SED'den gelen çocuklar almıştır. Orta SED'den gelen çocuklar bütün etkinliklerde toplam 34 fiilimsi kullanmışlardır.

- Araştırmada en az fiilimsinin Alt SED'den gelen çocukların konuşmalarında yer aldığı belirlenmiştir. Alt SED'den gelen çocuklar bütün etkinliklerde toplam 29 fiilimsi kullanmışlardır.
- İsim-fiil bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında en çok kullanılan fiilimsi türü olarak belirlenmiştir. Üst SED 27, Orta SED 20, Alt SED 14 olmak üzere bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında toplam 61 isim-fiil kullanıldığı belirlenmiştir.
- Fiilimsi türlerinde ikinci sırayı zarf-fiil almıştır. Üst SED 24, Orta SED 9, Alt SED 9 olmak üzere bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında toplam 42 zarf-fiil kullanıldığı belirlenmiştir.
- Fiilimsi türü olarak en az sıfat-fiil kullanılmıştır. Üst SED 15, Orta SED 5, Alt SED 6 olmak üzere bütün SED'lerden gelen çocukların konuşmalarında toplam 26 sıfat-fiilin kullanıldığı belirlenmiştir.
- Öykü anlatma etkinliğinde bütün SED'lerde toplam 45 fiilimsi kullanılmıştır. Sözlü mülakatta bütün SED'lerde toplam 69 fiilimsi kullanılmıştır. Serbest oyun etkinliğinde bütün SED'lerde toplam 15 fiilimsi kullanılmıştır. Böylece en çok fiilimsinin sözlü mülakattaki konuşmalarda kullanıldığı belirlenmiştir. Serbest oyun etkinliğinde çok az sayıda fiilimsiye rastlanmasının, bu etkinlik sonucunda çok az veri elde edilebilmesinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

5.2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde araştırmacılara, anne-babalara ve eğitimcilerle yönelik öneriler sunulmaktadır.

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Benzer bir araştırma, ilköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencileri ile gerçekleştirilebilir.

5.2.2. Anne-Babalara Yönelik Öneriler

1. Araştırmalar, genel olarak dil becerilerinin 5-6 yaşlarına kadar kazanıldığını, yani dil ediniminin bu yaşlara kadar gerçekleştiğini göstermektedir. Çocuk, bu yaşlara kadar en çok ailesiyle etkileşim halindedir. Bu sebeple çocukların temel dil becerilerini kazanmalarında en önemli ve en büyük görev ailelere düşmektedir. Anne-babalar bunu unutmamalı ve bunun bilinciyle hareket etmelidirler.

2. Okul öncesi dönem dilin kazanılmasında çok önemlidir. Çocuğun dil gelişimi normal olmazsa, diğer gelişim alanlarında da anormallik olur ve bu da çocuğun gelişim alanlarında geri kalmasına neden olur. Anne-babalar, okulöncesi dönemde çocuğun dil gelişiminin sağlıklı seyredip seyretmediğini takip etmelidirler.

3. Alt sosyoekonomik düzeyden gelmenin çocuğun dil gelişimini olumsuz etkilediği araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur. Özellikle alt sosyoekonomik düzeye sahip olan aileler, çocuklarının dil gelişimlerinin normal olması için daha fazla çaba harcayabilirler. Bu aileler, çocuklarının temel dil becerilerini kazanmalarına vesile olacak etkinlikleri yapmaya daha çok önem vermelidirler.

4. Çocuk, ilk olarak ailesiyle iletişim içinde olacağı için dil gelişimi, ailesinin diline paralellik gösterecek şekilde gerçekleşecektir. Anne-babalar çocuklarının sağlam bir dil yapısına sahip olmalarını istiyorlarsa onlarla “çocuk” diliyle konuşmak yerine, dilin kurallarına uygun, yetişkin diliyle konuşmalıdırlar.

5. Anne-babalar çocuklarının kendisini ifade etmesine fırsat vermeli, sorduğu soruları mutlaka cevaplandırmalıdırlar. Çocuğu duymamazlıktan gelip, sorularına cevap vermemek yanlış bir davranıştır.

6. Aileler, çocukları küçük bir bebekken bile, onunla kitap, dergi gibi materyallerdeki resimlere birlikte bakmalı ve bebeğe resimlerle ilgili, dil kurallarına uygun dille açıklamalar yapmalıdırlar.

7. Bebeğe, şarkı söylenmeli, müzik dinletilmelidir.

8. Çocuk, dil becerilerini geliştirecek etkinliklerle, okula başlamadan evvel, aile içinde tanışmalıdır. Çocuk, okula başlamadan dil becerilerini geliştirici etkinliklerden mahrum bırakılırsa, geç kalınmış olur. Anne-babalar, çocuklarını halk edebiyatı ürünleri olan masallar, ninniler, destanlar, manilerle tanıştırmalıdır ve bu ürünleri temel dil becerilerini kazandırıcı malzemeler olarak kullanmalıdırlar.

9. Anne-babalar çocuklarının dil gelişimi ve zihinsel gelişimi için, onlara kitap okumalıdırlar. Çocuğa okunan nitelikli bir kitap, çocuğun sözcük dağarcığını arttıracak, dile karşı ilgisini geliştirecektir.

5.2.3. Eğitimcilere Yönelik Öneriler

1. Araştırmalar, dili ustaca kullanabilme becerilerinin 5-6 yaşından sonra gelişmeye başlayıp 10 yaşına kadar sürdüğünü göstermektedir. Çocuklar 5-6 yaşlarında okul öncesi eğitime başlarlar. Yaklaşık 11 yaşına

kadar da ilköğretim birinci kademedede eğitimlerini sürdürürler. Yani üst düzey dil becerilerinin geliştiği dönemde çocuklar okulöncesi ve ilköğretim birinci kademe eğitimi alırlar. Bu da, okul öncesi eğitimin ve ilköğretimin birinci kademesindeki eğitimin dil gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Okul öncesi öğretmenleri ve ilköğretim birinci kademe öğretmenleri bunu bilip, bu dönemde dil gelişimine gereken önemi vermelidirler.

2. Okul öncesi ve birinci kademe öğretmenleri, çocukların dil gelişimine destek olacak etkinliklere bolca yer vermelidirler. Eğitimciler de aileler gibi, öğrencilerinin dil gelişimine katkıda bulunmak için edebiyattan, özelliklede çocuk edebiyatı ve halk edebiyatı ürünlerinden yeterince faydalanabilirler. Edebiyat, çocuğun dile karşı hassasiyetini geliştirecek bir malzemeler bütünüdür.

3. Öğrencilere bol bol öykü okunmalı, onlar da orijinal öykü anlatma ve yazmaları için cesaretlendirilmelidir.

Ek 1:**SÖZLÜ MÜLAKAT ETKİNLİĞİNDE ÇOCUKLARA SORULAN SORULAR****AİLE**

- 1) Kaç kardeşsiniz, kardeşlerin okula gidiyorlar mı? Hangi okula, kaçınıcı sınıfa gidiyorlar?
- 2) Baban ne iş yapıyor? Her gün çalışıyor mu?
- 3) Baban seninle oyunlar oynar mı, neler oynar?
- 4) Kardeşlerinden, anne-babandan uzun süre ayrı kaldığın oldu mu? Kaldığında neler hissettin?
- 5) Evde sizinle beraber kalan başka akrabaların var mı?
- 6) Ninen, deden yaşıyorlar mı? Nerede yaşıyorlar?

MAHALLEDEKİ ÇEVRE

- 1) Mahallede arkadaşların var mı? Kimler?
- 2) Mahalledeki arkadaşlarını her gün görüyor musun? Hangi vakitlerde görüşüyorsunuz?
- 3) Sokağınızda arkadaşlarıyla buluştuğunda neler yapıyorsunuz?
- 4) Yaşadığın mahalleyi seviyor musun, yoksa başka bir yerde mi yaşamak isterdin?
- 5) Ailecek oturmaya gittiğiniz komşularınız var mı? Onlara gittiğinizde neler yapıyorsunuz?

OYUNLAR

- 1) En sevdiğin oyun hangisi? Bu oyunu nasıl oynuyorsunuz?
- 2) Hangi zamanlarda oyun oynuyorsun?
- 3) Bildiğin oyunları evde kardeşlerinle evde oynuyor musunuz?

- 4) Arkadaşlarınla oyun oynamayı mı tercih edersin, televizyon seyretmeyi mi?

OKUL

- 1) Okula nasıl gidip geliyorsun?
- 2) Okulda en çok hangi arkadaşlarınla birlikte oluyorsun?
- 3) Okulda öğretmeniniz neler yaptırıyor size?
- 4) Okulda öğretmeninizden başka sizinle ilgilenen kişiler var mı, neler yapıyorlar?
- 5) Okulda yaptığınız etkinliklerden en çok hangilerini seviyorsun? neden?
- 6) Okulda mı, evde mi daha zaman geçirmeyi seviyorsun? Neden?

HASTALIKLAR

- 1) Neden hasta oluruz?
- 2) Hasta olduğunda kendini nasıl hissediyorsun?
- 3) Hasta olmamak için neler yapmak lazım?
- 4) Hasta olduğun zaman, evdekiler neler yapıyorlar?

YEMEKLER-YİYECEKLER

- 1) Annen hangi yemekleri yapıyor?
- 2) Annenin yaptığı her yemeği yiyor musun? Yemediğin yemekler var mı?
- 3) Neleri yemeyi seviyorsun? Neleri yemeği sev miyorsun?
- 4) Niçin yemek yiyoruz, yemesek ne olur?
- 5) Meyve yemenin ne faydaları var?

TELEVİZYON

- 1) Televizyon seyrediyor musun? Ne kadar seyrediyorsun?
- 2) Hangi tür programları seyrediyorsun?
- 3) Televizyonu çok seyretmenin zararları var mı? Neler?
- 4) Televizyon seyretmek sana neler öğretiyor?

Ek:2**Çocukların Öyküleyici Anlatım Etkinliğindeki Konuşmaları****1. Alt Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocukların Konuşmaları****Ç.1.****1.Öykü:**

Balcan bahçede top oynamaya çıkmış. Baliş de 'Seninle oynayabilir miyim? demiş. Demiş ki 'Hayır.' Sonra da topunu saklamış. 'O zaman ben de çıkar kendi arkadaşlarımla oynarım.' Sonra saklambaç oynuyorlarmış. Baliş de çıkmış bahçeye. 'Sizinle oynayabilir miyim?' demiş Balcan. Sonra da Baliş demiş ki 'Hayır sen kendi topunla beni oynatmıyorsun diye.' Sonra da uzatmış topu. Demiş ki ' Al istediğin kadar oynayabilirsin.' Hep beraber oynamaya başlamışlar.

2.Öykü:

İki tane ev karşı karşıya. Sonra da oradan birisi geçebilirmiş. Sonra koyunlardan birisi geçmiş. 'Çok teşekkür ederim, yardım ettiğiniz için.' Sonra da oradan bir keçi geçecekti oradan. Demişler ki 'İlk önce ben geçeceğim.' Sonra da boynunu kafasını sallamış. Sonra da birbirlerine kafalarını vurmuş. Sonra dereden düşmüşler. Onlar da sırlıklam olmuş. Oradaki çocuklar onlara çok gülmüş, 'kah kah kah' diye.

Ç.2.**1.Öykü:**

Balcan yeni topuyla dışarıya çıkmış oynuyor. Baliş demiş ki 'Ben de oynayabilir miyim?' demiş. 'Hayır, ben yeni topumdan tek başıma oynamak istiyorum.' demiş. Baliş darılıp gidiyordu. Oynamaya çalışıyorlar, saklambaç

oynuyorlardı. ‘Baliş seni gördüm, ebesin’ demiş. Balcan da izliyordu. Balcan şeyin altından geçerek şey yapıyordu. ‘Baliş yeni topumdan oynayabilirsin.’ Baliş, ‘Hayır’ demiş. ‘Sen beni yeni topundan oynatmadın.’ demiş. Balcan demiş ki ‘Tamam yeni topumdan oynatacağım’. Baliş çok sevinmiş, ‘biz de oynayabilir miyiz?’ demiş. Topu uzatmış. Sonra mutlu mutlu oynamışlar.

2.Öykü:

İki ayrı ev vardı. Köprü vardı, köprü çok dardı. Sonra da köprüden sadece bir insan geçebilirdi. Sonra da bir keçi şura geçmek istemişti ama ‘Buyrun ilk önce siz geçin.’ demişti. Sonra da şey olmuştu. Koyunlar geçmiş, şey olmuş. Sonra bir tane daha keçi varmış, buyur dememiş, ilk önce siz geçin dememiş. Öteki keçi demiş ki ‘Hayır, ilk önce ben geçeceğim, ben geçeceğim.’ yapmış. ‘Ben geçeceğim’ diye şey yapmışlar. Kafalarını birbirine vurmuşlar. Kırıldıktan sonra köprü, suyun içine düşmüşler. Çıkınca sıırıslıklam olmuşlar. Çocuklar gülmüşler.

Ç.3.

1.Öykü:

Balcan topuyla oynuyordu. Baliş onun yanına geldi. ‘Ben de seninle oynayabilir miyim?’ diye sordu. Balcan da ‘Hayır’ dedi. ‘Benim yeni topumla oynayamazsın.’ Baliş de buradan ayrıldı. Balcan da Baliş gidince tek başına kaldı. Ve onları izliyordu. ‘Ben de sizinle oynayabilir miyim?’ diyordu. Baliş ‘Hayır’ dedi. ‘Sen beni yeni topunla oynattın mı?’ dedi. Balcan topunu atmış ona. Sonra birlikte oynamışlar. ‘Ben de oynayabilir miyim?’ demiş diğerleri. Onlar da ‘birlikte oynayabilirsin’ demiş Balcan.

2. Öykü

Bir köprü varmış. Ve oradan sadece bir insan geçebilirmiş. Bir koyun geçmek istemiş ama karşıda bir koyun varmış. ‘Buyrun geçin.’ demiş. Ve

'Çok teşekkür ederim çok naziksiniz.' demiş. 'Hayır ben geçeceğim.' demiş öbürü. Sonra kavga etmişler. Ve yuvarlanarak denize düşmüşler. Sonra boğulmadan çıkmışlar, sıırıslıklam olmuşlar. Çocuklar da ona gülmüş.

2. Orta Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocukların Konuşmaları

Ç.1.

1. Öykü:

Balcan yeni topunu almış, dışarıya çıkmış. Sonra küçük küçük ağaçlar kendinden zıplatıyor. Balcan'a demiş ki 'Ben de topunla oynayabilir miyim?'. 'Hayır' demiş 'Ben kendim oynamak istiyorum. O da demiş ki 'Başka arkadaş bulurum, sen oyna' demiş. Sonra o gidiyor başka arkadaş arıyor kendine. Sonra o da uzaktan seyrediyor. Sonra oyun oynuyorlar. Sonra Balcan da yummuş sonra bunlar da oyun oynuyorlar. O da dayanamayıp dayanamamış, geçmiş. '1,2,3' diye saymış. Sonra 'Ben de oynayabilir miyim?'. 'Oynayamazsın, hatırladın mı sen de beni oynatmamıştın topunla? Sonra 'Ben de size topu veririm, oynayabilir miyim?'. Sonra vermiş. Sonra onu da Balcan'ı da oynatmışlar. Sonra da vermiş, sonra oynadıktan sonra da vermiş geri çocuğa. Sonra da herkes sevinçle oynamışlar.

2.Öykü:

Köprüyü böyle dizmişler, iki köy yakın olsun diye. Sonra bir insan geçiyor karşıya. Öbür insanlar da bekliyor. Önce koyunlar gelmiş karşı karşıya. 'Geç ilk önce sen buyur.' demiş. Sonra bu da demiş 'Çok naziksin, teşekkür ederim.' demiş. Sonra iki boynuz karşı karşıya gelmiş. 'Önce ben geçeceğim', o da demiş 'önce ben geçeceğim.' demiş. O da demiş ki 'Hayır efendim ben geçeceğim.' demiş. Bunlar da boynuzlarını sallamışlar. Karşı karşıya gelmişler. Onu birbirine saplamışlar. Sonra da denize düşmüşler. Sonra da çıkmışlar kayaya. Çok su yokmuş neyse ki denizde. Sonra çocuklar da gülmüşler. Çok komikmiş. Düşenlerin hatasına işte böyle, çocuklar da güler.

Ç.2.

1.Öykü:

Balcan yeni topuyla oynuyordu. 'Balcan topunla oynayabilir miyim?'. 'Hayır'. 'Vermezsen' dedi 'ben de dışarıdaki arkadaşlarıma giderim'. Sonra Balcan saklambaç oynarken buldu. Sonra da saklanıyorlardı. 'Ben de seninle oynarız'. 'Sen izin vermezsin',. 'Ama artık veririm'. O da 'Al oyna'. 'Balcan biz de oynayabilir miyiz?'. 'Evet' dedi. O da verdi, oynamaya başladılar. Oynadılar sonra da oynadılar.

2.Öykü:

İki köy varmış. Sonra köprü yapmışlar. İlk önce bir koyun geçmiş. 'Buyrun efendim ilk önce siz geçin.' demiş. İki koyun geçmişti. 'Hayır efendim ben geçeceğim.' söylemişti. Sonra da kafaları birleştiler. Ondan sonra düştüler köprüye. 'Çok su yokmuş.' demiştiler. İki çocuk gelmiş, gülmüşler.

Ç.3.

1.Öykü:

Balcan yeni topuyla oynuyor. Ve demiş 'Seninle oynayabilir miyim?'. 'Hayır'. Sonra saklanmış. Sonra demiş 'Sen beni topunla oynatmazsan başka biriyle oynarım. Sonra çok uzaktan bakıyor arkadaşlarına. O da oynamak istiyor. Sonra altından geçecekti, geçti. 'Oynayabilir miyim?' demiş. Sonra 'Hayır' demiş. Sonra da demiş 'Topunla oynatmadın hatırlamadın mı?'. Sonra 'Özür dilerim.' demiş. 'Al oyna.' demiş. Sonra da almış. Almış, oynamış. Ve Balcan'dan aldı. Ve çok güzel, mutlu yaşadılar.

2.Öykü:

İki ev ayrı ayrıymış. Ve bir adam köprüden bir adam geçebilir köprüden. Ve bir kuzu çıkmak istiyor. Bir kuzu burada. Sonra 'Siz geçin' demiş. Sonra geçti. Sonra iki keçi ayrı ayrı. Bir keçi bu. 'Ben geçeyim.' demiş. 'Hayır' demiş, 'Ben geçeyim.' demiş. 'Ben geçeyim.' demiş. 'Ben geçeyim.' demiş. Öbürü 'Geçeyim.' demiş. Sonra tos atmışlar. Sonra

yuvarlanmışlar dereden. Düşmüşler suya. Sonra çok su yokmuş. Sonra çocuklar gülmüş.

3. Üst Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocukların Konuşmaları

Ç.1.

1.Öykü:

Balcan yeni topuyla oynarken, bir arkadaşı onun yanına gelmiş. 'Ben de oynayabilir miyim?' demiş. Balcan da 'Hayır' demiş. Sonra da arkadaşı gidip başkasıyla oynuyor. Sonra Balcan onları görünce çok mutlu olmuş aklına bir fikir gelmiş. O da oynayacakmış yani oynamak istiyor. Arkadaşı sayarken Balcan o şeyden geçmiş, onu izlemeye başlamış. 'Ben de oynayabilir miyim?' demiş. O da şey demiş, 'Sen beni yeni topunla oynatmadın, ben seni niye oynatayım ki?' demiş. Balcan sonra demiş ki, 'Al o zaman sen de oynayabilirsin.' demiş. Hepsi oynamaya başlamış. Balcan arkadaşına o topu uzatmış. Hepsi oyunu sevimli sevimli gülererek oynuyordu. Tam oynarken Balcan, 'Çok zevkli paylaşmak.' demişti.

2.Öykü:

İki ayrı bir ev varmış. Altında çok büyük bir köprü varmış. O köprüden sadece bir kişi geçebilirmiş. Bir gün bir insan geçerken 'Hayır efendim, sen ilk önce geç demiş'. Sonra iki koyun gelmiş, birisi geçerken, 'Hayır efendim sen ilk önce geç.' Demişler. Sonra karşı karşıya gelmişler. 'Teşekkür ederim beyefendi, çok naziksiniz.' Demiş. Sonra bir keçi hiç 'Hayır efendim siz ilk önce geçin.' Dememiş. Sonra 'Siz ilk önce geçin' demiş. Ama o geçmemişler. İki de kafayı tokuşturmuşlar. Sonra tam aşağı evlerine gidecekken birden o tahta düşürmüş. İki de ıslanmışlar. Bunu gören küçük çocuklar kahkahayla gülmeye başlamış.

Ç.2.

1.Öykü:

Baliş Balcan'a söylemiş, 'Topunla oynayabilir miyim biraz?' demiş. Sonra da 'O zaman ben de başkalarıyla oynarım.' demiş. Sonra da gitmiş. Arkadaşlarının yanına gitmiş Baliş. Sonra da Baliş arkadaşlarıyla oynuyordu. 'Gördüm seni Baliş, ebesin ebe' demiş Baliş'in arkadaşları. Balcan da 'Çok güzel' demiş ' bu oyun bence.' Sonra da dayanamamış. Balcan da dayanamamış. Gitmiş ' ben de oynayabilir miyim?' demiş. 'Hayır, sen hatırlıyor musun? Topunla oynatmadın beni.' 'Al' demiş sonra 'Oynayalım.' Sonra da arkadaşları da oynayacakmış Baliş'in. Sonra da gelmişler. Baliş de sevinmiş. Sonra da oynamışlar hep beraber. Sonra da Balcan 'Paylaşmak güzel.' demiş.

2.Öykü:

İki köy vardı, birleşti. Büyük bir dere vardı, bir de birleştirmişler iki köyü. Sonra da bir insan geçebilir. Keçiler de öğrenmiş bunu. Sonra da bir koyun geçecekti. Sonra da 'Siz geçin önce' dedi. Sonra da 'ne kadar nazıksınız' dedi. Sonra iki keçi geçecek şeyden, köprüden. Sonra karşıda bir keçi vardı. Sonra 'önce ben geçeyim, önce ben geçeyim'. Sonra da boynuzlarından çarpışmışlar. Sonra suya düşmüşler. Sonra da suydan çıkmışlar, ıslanmışlar. Sonra da gelen çocuklar gülüyordu kendilerine.

Ç.3.

1. Öykü

Balcan yeni topuyla oynuyordu. Sonra Baliş 'Seninle oynayabilir miyim?' demiş Balcan'a. 'Hayır bu benim yeni topum, benimle oynayamazsın' demiş. Demiş o zaman demiş ki 'Ama beraber oynamak daha saygılıdır.' Balcan, 'Hayır oynayamazsın' demiş. Sonra da 'o zaman ben gidip başkasıyla oynarım.' Demiş. Sonra da gidip Baliş başkalarıyla oynamış. Balcan onları görmüş. Sonra da Balcan, sonra Baliş '4,5,6' sayıyormuş ve oynuyormuştu. Sonra Balcan 'Ben de sizinle oynayabilir miyim?' demiş. 'Kesinlikle, çünkü sen beni yeni topunla oynatmadın.' demiş. Sonra Balcan, 'Özür dilerim, bir daha yapmayacağım.' demiş. 'Şimdi topumla oynayabilirsin'

demiş. Sonra arkadaşlarıyla oynamış onunla. Sonra mutlu mutlu oynamışlar. Sonra Balcan bahçede oynarken arkadaşlarıyla çok güzel oynamışlar.

2. Öykü:

İki tane köy vardı. Bir gün birisi gelip bir tane köprü yerleştirmişlerdi bir yere. Sadece oradan bir kişi geçebiliyormuş. Evet sonra bir kişi geçmiş. Bir tane daha gelmiş. 'Buyrun ilk önce siz geçin, sonra ben geçerim.' demiş. Sonra ikisi köprüden karşıya geçince yürümüşler. Sonra birisi 'İlk önce ben geçeyim sonra sen geçersin' demiş. 'Hayır, ilk önce ben geçeceğim efendim' demiş. 'Hayır ben geçeceğim' demiş. Sonra kavga etmişler. Kafalarını birbirine vurmuşlar. Dereye düşmüşler. Sonra su fazla yüksek değilmiş. Onun için çiçeklere çıkmışlar ama sıırıslıklam çıkmışlar. Sonra iki çocuk gelmiş, onlara 'hihihihi, hihihihi' gülmüş.

Ek 3:**Çocukların Sözlü Mülakat Etkinliğine Ait Konuşmaları****1. Alt Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar**

Ç.2: Ablam, abim de var.

Ç.1: Benim babam burada değildi.

Marmaris'te.

Arabaları yapıyor, motorları yapıyor.

Ç.3: İki kardeşiz. Benim kardeşim yok, bir kardeşim var.

Ç.3: Para kazanıyor. Onlar, bizim evimiz üç kat, onlar en alt katta yaşıyorlar, birinci katta. Biz üçüncü katta yaşıyoruz.

Ç.2: Benim var, onlarla oyun oynuyoruz.

Ç.1: Hayır, çünkü bizim mahalle çok güzel.

Ç.3: Bir tane arkadaşım var sadece mahallede. O da benim ismim gibi, o da iboş.

Ç.3: Sokakta oynamıyoruz ki biz. Bisikletimizle oynuyoruz.

Ç.2: Ben annemi seviyorum.

Ç.2: Biz oturduğumuzda kahve, çay içiyoruz.

Ç.1: Biz de.

Ç.3: Oturuyoruz. Bayramda şeker dağıtıyorlar. Sonra da oturuyorlar konuşuyorlar. Biz de oynuyoruz.

Ç.2: Öğreniyoruz. Öğretmen bize şarkı öğretiyor.

Ç.1: Bebeklerle oynamayı seviyorum.

Ç.1: Televizyonu seviyorum. Çizgi film var.

Ç.2: Çizgi film var.

Ç.3: Evde yakalamacayı seviyorum. Önce kendimizi yakalıyoruz. Bir şey yapmıyoruz, koşuyoruz, yakalıyoruz. Birisi yakalıyor öbür birisini.

Ç.2: Öğretmen şarkı söylüyor hikaye anlatıyor.

Ç.1: Kartonlar kesiyoruz.

Ç.2: Bardakların içine mercimek koyduk,yapıştırdık. Bebekler yaptık çiçekler yaptık.

Ç.2: Oyun odasına gidiyoruz.

- Ç.1: Okulda, çünkü okul daha güzel. Oyuncaklar var. Oyun odasına gidiyoruz. Evde televizyon izliyoruz.
- Ç.3: Okulu tercih ederim. Atatürk'üm şarkısını söylüyoruz.
- Ç.2: Öğretmenlerimiz var, abla var, karton veriyor.
- Ç.3: Onlar sadece boyama filan yaptırıyorlar, bir de oyun oynatıyor abla: sandalye kapmaca. Sandalyeleri orda diziyoruz. Sonra müzik açıyorlar. Müzik bittiği zaman oturuyoruz, oturmayanlar ölüyor, oyundan çıkıyorlar.
- Ç.3: Okulda çok şey öğreniyoruz, evde hiçbir şey öğrenmiyoruz.
- Ç.3: Meyve ve kahvaltı; akşam yemeği ve öğlen yemeği yememiz lazım.
- Ç.3: Akşam yemeği ve meyve yemediğimiz için; sabah kahvaltı yapmadığımız için ve öğlen yemeği yemediğimiz için.
- Ç.2: Şurup içmemiz lazım.
- Ç.1: Şurup içiyorlar. Bize bakıyorlar.
- Ç.3: Bazen portakal suyu sıkıyorlar. Ama bazen de ateşim çıktığı zaman bezi ıslatıyorlar, koyuyorlar başıma.
- Ç.3: Hasta olmamak için. Bir de pisliklerle oynarsak hasta oluruz.
- Ç.2: Ispanak, hoşlanmıyorum.
- Ç.1: Ben de.
- Ç.2: Meyve faydalandırıyor.
- Ç.1: Kötü filmler izlemek zararlı.
- Ç.2: Gözlerimiz kör olur.
- Ç.3: Akşama kadar.
- Havuç yemezsek gözlerimiz ağrır. Bilgisayarda da oyun oynarsak çok, gözlerimiz ağrır.
- Ama ben n'apım çizgi filmleri kaçırmak istemem. Ben filmleri böyle haberleri hiç sevmem. Çünkü D Çocuk'ta çok daha değişik çizgi filmler oynuyor.

2. Orta Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar

- Ç.1: Benim babam savcı
- Ç.2: Benim babam para kazanıyor.
- Ç.3: Benim babam da para kazanıyor.

Ç.2: Benim babam hasta olmadıkça hep çalışıyor.

Ç.3: Benim de babam hasta olmadıkça hep çalışıyor.

Ç.1: Bir kere oynamıştık, bak kim fıstıklı bardağa bularsa o fıstığı yiyor. Evet onu oynamıştık.

Ç.2: Benim oyuncaklarım var onlarla oynuyoruz.

Ç.1: Babamın babası yaşamıyor. O ölmüş.

Ç.3: Benim dedem ölmemiş, tam bizim evim karşısında.

Ç.1: Bir dedem ölmüş, bir dedem ölmemiş. Bir anneannem ölmemiş, bir anneannem ölmüş.

Ç.2: Benim arkadaşım var: Birkan. Evinde oynarız hep; jeep var, Ferrari arabalar var.

Ç.1: Benim de sokakta arkadaşlarım var, anneannemgile gittiğimde de arkadaşlarım var, her gün oraya gidicem yani her gün değil, gidicem oraya. Mahallede de arkadaşlarım var anneannemgilde de arkadaşlarım var.

Ç.1: Ben başka yerde yaşamak istiyorum, çünkü ben havuzlu ev istiyorum.

Ç.2: Bizim ev havuzlu.

Ç.2: Bize karne verilince gitmicez okula, temizlicez havuzu sonra da yüzücez.

Ç.2: Bizimki üç katlı

Ç.1: Benim havuzum var, şişme havuz.

Ç.2: Bizimkisi havuzumuz üç metre.

Ç.2: Ali enişteme gidiyoruz. Bizim köyde üç inek var. Ben o ineklerin yanına gideceğim.

Ç.1: Anneannemgile gidiyoruz, babannemgile gidiyoruz.Oturuyoruz..Babam işte olduğu zaman biz komşuya geçiyoruz bazı zamanlarda.

Ç.3: Biz bir yere gidiyoruz. Orda bir kız var, onunla oynuyoruz.

Ç.3: Saklambaç. Saklanıyorsun ya, bir yerlere saklanıyorsun.Aç deyince açıyor,buluyorsun.

Ç.1: Benim en sevdiğim oyun öğretmencilik, doktorculuk, hemşirecilik.

Ç.3: Ben arkadaşım ile evcilik oynuyorum.

Ç.2: Bizim televizyonda bir oyun var, onlarla oynuyoruz. Bizde atari vardı onlar bozuldu. Şimdi kumanda var bizde, televizyonda oyun var, çok güzel oyun var.

Ç.3: Abi ben bir şey söyleyeceğim, bak ben kardeşimle oynuyorum evcilik.

Ç.1: Resim yaptırıyor, boyama yaptırıyor.

Ç.2: Yemek yediriyor, oyuncaklarla oynatıyor, sonra da topluyoruz.

Ç.1: Abla bize çalışma yaptırıyor, kitap çalışması yaptırıyor.

Ç.1: Ben iki yerde de hiç mutlu olmuyorum, çünkü iki yerde de kafam şişiyor.

Ben sadece gezmeye giderken mutlu oluyorum, o da lunaparkta.

Ç.3: Ben Gima'da ve Migros'ta.

Ç.3: Doktora gitmeliyiz.

Ç.1: Meyve yemek lazım.

Ç.2: Kusunca serum takmak lazım. Ben bir keresinde kusmuştum bana serum taktılar.

Ç.1: Dur bir şey söylicem, benim kardeşimin ayağı gitti. Ayağı sıkıştı, kan aktı.

Ç.3: Bir şey yapmıyor, ilaç içiriyor sonra da.

Ç.1: Çünkü büyümek için.

Ç.3: Mutlu olmak için.

Ç.2: Evet izliyorum. Çok televizyon izliyorum ben, bütün televizyonları.

Ç.1: Yakından seyreden, gözümüz bozulabilir, uzaktan seyrederseniz...

Ç.1: Ben oyuncaklarımla oynuyorum.

Ç.3: Kör oluyoruz.

Ç.1: Hem de gözlük takmak zorunda kalırsın.

Ç.1: Ben oyun oynamayı.

Ç.3: Ben televizyon seyretmeyi.

Ç.1: Ben televizyon seyretmeyi değil, ben oyun oynamayı.

3. Üst Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar

Ç.3: İki, erkek.

Ç.1: Bir yaşında.

Ç.3: Hayır bir yaşında değil. Erkek ama bebek değil.

Ç.1: Kreşe gitmesi lazım.

Ç.3: Bi de benim bir tane kardeşim doğacak, o da bir yaşında olacak.

Ç.1: Benim babam dairede bürocu bi de sayısal loto oynuyor.

Ç.3: Veteriner hekim.

Ç.2: Babam Altınözü'nde çalışıyor. Ama tatil olduğunda çalışmıyor.

Ç.1: Benim babam sadece kardeşlerimle oynuyor. Çünkü ben tek başıma oynayabiliyorum oyuncaklarımla.

Ç.3: Benim babam bize evde araba yarışını açıp oynatıyor.

Ç.2: Yok oynamıyor.

Ç.1: Benim babaannem var.

Ç.3: Benim babaannem var da babaannemin kocası ölmüş yani dedem.

Ç.1: Anneannen yok mu?

Ç.3: Anneannem var anneannem bizimle yaşıyor. Bizim evimiz altta, onların ki üstte, bizim üstümüzde.

Ç.1: Benim şey arkadaşım var: Yasemin, Beren, Simge, Barış.

Onlar bizi dövüyor, ben de koşa koşa eve gidip anneme söylüyorum.,

Ç.1: Ben çok seviyorum çünkü orda birtane bahçe var, kay kay var, tahterevallı var, merdivenler var, salıncaklar var. Ben orayı çok seviyorum

Ç.3: Çünkü halalarım var.

Ç.2: Yaşamak istiyorum orda aynı yerde.

Ç.1: Benim Burak abim var. Oraya gittiğimizde şeker yiyoruz.

Pazar günleri anneannemgile gidiyoruz. Orda yatıyorum, televizyon izliyorum, öyle...

Ç.2: Oturuyoruz, çay içiyoruz.

Ç.1: Biz babaannemgile televizyon izliyoruz. Ben televizyon hastasıyım.

Ç.1: Benim en sevdiğim oyun öğretmencilik oyunu.

Ç.3: Sandalye kapmaca.

Ç.1: Ben de sandalye kapmacayı çok seviyorum.

Ç.2: Ben de eşya saklamaca oynuyorum.

Ç.1: Bir büyük eşyayı, küçük eşyayı ya da arkadaşımızı saklıyoruz. Sonra bir kişi dışarı çıkıyor, sonra da geldiği zaman nereye koyduğumuzu hatırlamaya çalışıyor. Yaklaştığı zaman alkışlıyoruz, uzaklaştığı zaman yavaş yavaş alkışlıyoruz.

Ç.3: Sandalye kapmaca. Dönüyoruz, dönüyoruz müzik kapanınca, oyun kapanınca oturuyoruz. Sandalyelere kim oturmazsa oyundan çıkıyor.

Ç.2: Eşya saklıyor biri çıkıyor, küçük bir şey, biraz küçük bir şey saklıyor.

Ç.1: Bence ben en çok arkadaşlarımla oynamayı tercih ederim. Çünkü ben arkadaşlarımla oynamayı daha çok seviyorum.

Ç.3: Evet çünkü okul daha güzel. Boyama yapıyoruz diye, hamur oynuyoruz diye...

Ç.2: Arkadaşlarımla oynamayı. Çünkü okul daha güzel, okul daha şey yapıyoruz Boyama bir de şey, yapıştırma.

Ç.1: Ben yoruluyorum. Benim gözlerim bile ağrıyor. Bize şey yaptırıyor, yemek yediriyor, yemekhaneye götürüyor.

Ç.3: Boyama yapıyoruz, hamur oynuyoruz, sulu boya, her şey...

Ç.2: Okulda, çünkü okulda her şey yapıyoruz. Öğretmenimiz istediğimiz şeyi yapıyor bazen yani öğrendiğimizde.

Ç.3: Okulda, çünkü okulu daha çok seviyorum.

Ç.1: Okulda, okulda her şey yapıyoruz. Dosyalarımız bile var.

Ç.2: O da aynı bizim öğretmenimizin yaptığı gibi yaptırıyor bize.

Ç.3: Çünkü bazen karnımız görünür, çıtçıtli atlet giymezsek. Mesela benim karnım görünüyordu hastalandım, çıtçıtli atlet giymedim.

Ç.1: Mikroplar ağızımıza geçince hasta oluyoruz.

Ç.2: Mikroplar çok küçük üstümüze gelirler diye hasta oluyoruz. Banyo yapmalıyız bi de şurup içmeliyiz yemekten sonra.

Ç.1: İlaç içmeliyiz, bi de doktora gitmeliyiz.

Ç.3: Uzanırız, uyuruz, ilaç veririz öyle.

Ç.1: Bize ilaç içiriyor. Bir de doktora gidiyoruz. Hem seviyorlar, hem dövüyorlar.

Ç.2: İyileşmemiz için iyi davranıyorlar bize.

Ç.1: Ben pizzadan.

Ç.2: Büyümek için.

Ç.1: Sağlıklı olmak için.

Ç.2: Çünkü vitaminli, sağlıklı oluyoruz.

Ç.2: Ben bazenleri seyrediyorum.

- Ç.1: Ben hem televizyonu seviyorum hem de okulumu seviyorum.
Televizyonda çizgi filmler başlıyor.Var ama yakından seyretmek yasak.Yakından göremeyiz hasta oluruz.
- Ç.2: Göremeyiz sonra da hiçbir yeri göremeyiz.
- Ç.3: Yakından seyredersek gözlerimiz bozulur.
- Ç.1: Ben televizyona dalıyorum ama...

Ek 3:**Çocukların Serbest Oyun Etkinliğine Ait Konuşmaları****1. Alt Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar**

Ç.1: O kadar geniş ki ben sığmadım.

Ç.2: Benim abim de var ...abim, ama biraz senden büyük benim abim.

Ç.2: Yazı gibi

Ç.2: Burada bir tane daha minder var, sen de yere otur, var burada minder.

Ç.1: Öyle değil.

Ç.2: Böyle mi?

Ç.1: Hayır öyle de değil.

Ç.2: Hadi, çekecek misin?

2. Orta Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar

Ç.3: ...bak böyle. Ben saklandım.

Ç.2: Komutanım, komutanım.

Ç.3: Kazağımdan bir değdi.

Ç.2: Savunmaya başladı.

Ç.3: ... buradan taşı vurdum.

Ç.2: Evden kaçınca baba olunca bizim silahımız olmuş. Ama az sonra oynarız, çünkü bizim yemeğimiz var ya.

Ç.3: Eller yukarı... çiv çiv çiv...

3. Üst Sosyoekonomik Düzeyden Gelen Çocuklara Ait konuşmalar

Ç.1: Sen dinle, sen hemşiresin.

Ç.3: Ne diyeceğim?

Ç.1: Kulağında ağrıyorsa, kulak-burun-boğaz hastalığı çünkü ben de öyle o hastalıktan var. O zaman kulak-burun-boğaz hastalığı. Bununla bakman gerekir.

Ç.1: Vitamin

Ç.3: İçersen belki kulağın iyileşir.

Ç.1: Evet sen içeceksin.

Ç.3: Neyin var, neren ağrıyor?

Ç.2: Karnım ağrıyor. Demin kafam ağrıyordu, şimdi karnım.

Ç.3: Ne diyeceğim, Ne yapmıştım ben az önce yine karnı ağrırken?

Ç.1: Vitamin içmişti. Buyrun size de vitamin. Yatması gerek.

Ç.3: Eczaneden mi alacak ... ?

Ç.1: Eczaneden. Bir de, öğlen yatması gerek. Akşam da tam yatması gerek. Sekiz de uyusun.

Ç.3: Ayy, çok geçmiş ... . Ben yedide yatıyorum. Neyse sekizde yatsın.

Ç.1: Sen yedide uyanıyorsun, sekizde yatıyorsun.

Ç.3: Ben yedide yatıp, altıda uyanı...ayy sekizde, yedi buçukta uyanıyorum ben. Yedide yatarım, yedide uyanırım. Gece yedide yattım. Bugün annem beni uyandırdı, uyanamadım.

Ç.1: Ama senin saat sekizde yatman gerekir, yedide uyanman gerekir.

Ç.3: Hayır değil, sekizde uyanırım sonra.

Ç.2: Sekizde yatıyorum, yedide kalkıyorum ben de.

Ç.3: ... Kâğıt yoktu, nereye yazacaktık? Ya... bunun içinde kağıt varmış yani.

Ç.3: Buraya ilaç yazınca, kulağını kopartıp abiye vereceksin.

Ç.1: Vitamin, bir de soğuk algınlığı.

Ç.3: Kâğıdı yırtayım. Hastaya vereceğiz de. ... verdin mi hastaya?

Ç.1: Evet ona verdim, o da sakladı ama kâğıdı.

Ç.3: Sen mi sakladın?

Ç.1: Ben hasta olduğumda hep konuşurdum.

Ç.3: Okulda mı olmuş bu?

Ç.2: Kantinde bisküvi almıştım, bitirdiğimde karnım ağrıdı.

Ç.3: Bisküvi için mi karnın ağrıdı şimdi?

Ç.1: Olmaz, çünkü bisküvi karnı ağrıtmaz.

Ç.3: Belki tarihi geçmiş.

Ç.1: Belki tarihi geçmiş. Bir kere biz döner almıştık, ... teyzem dedi ki: "Tarihi geçmiş, yeme!" Ben de onu açtım, çöpe attım.

Ç.3: İyi, zehirli şeyler yeme. Mesela, bize babam meyve suyu getiriyor, tarihi... Çok içmezsek bekletirsek meyve suyu 2008'e kadar bekletirsek içmezsek vişneleri, 2007 yazar üzerinde tarihleri geçmiş olur 2008'de.

Ç.1: Bir de çikolata yediğimizde dişlerimiz çürür.

Ç.3: Iyh ... hatırlatma bana çikolatayı.

Ç.1: Sabah, öğlen, akşam dişlerimizi fırçalamamız lazım.

Ç.3: Ben sadece sabah, bir de akşama fırçalıyorum.

Ç.1: Ama öğlen de fırçalaman gerek.

Ç.3: Sen ne zaman dişini fırçalıyorsun?

Ç.2: Yemekten sonra her zaman, akşam. Okulda fırçalayamıyorum.

Ç.3: Biliyorum.

Ç.1: Evet, çünkü okulda fırça yok.

Ç.3: Diş macunuyla fırçayı getirirsen olur.

Ç.1: Olur, amaaa aynaya bakmak lazım.

Ç.3: Okuldaki aynan yok mu senin? Okulda aynan yok mu?

Ç.1: ... ablam bana ayna vermişti, tu küçük ayna, yuvarlak.

Ç.2: Var da ama tuvalette.

Ç.3: Git tuvalete, tuvalette bakarsın.

Ç.1: bizim tuvalette fare var.

Ç.3: Ayy ... ne faresi!

Ç.1: Fare var, ama banyoda yok. Ama tuvalette iki tane fare var. Biri üstte, biri altta.

Ç.3: Oyun bitmiş mi oluyor sonra?

Ç.1: Bitmesin bir oyun daha oynayalım.

KAYNAKÇA

ACARLAR, İ.Funda (1991), “2.5-4 Yaşlar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

AKKAYA, Derya (2003), “Ana Sınıfına Giden ve Gitmeyen İlköğretim BirinciŞ Sınıf Öğrencilerinin Dil Gelişimlerinin Karşılaştırılması”, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği ABD (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AKSAN, Doğan (1995), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ALPÖGE, Gülçin (1991), **Çocuk ve Dil, Türkçede Sıfatların Kullanımı ve Çocuğun Gelişimi Açısından İncelenmesi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARAL, Neriman, Gülen Baran, Şenay Bulut, Serap Çimen (2000), **Çocuk Gelişimi I**, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

ARTAR, Müge (1988), “Ankara’da Yaşayan 9-26 Aylık Çocuklarda Aile Bilgisine Dayalı Dil Normlarının Saptanması” Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BAL, S. (1988), “Kütahya İl Merkezinde Anaokuluna Giden ve Gitmeyen 4-6 Yaşlar Arasındaki Çocukların Kullandıkları İfadelerin Sözdizimi Yönünden İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi (Doktora Tezi).

BANGUOĞLU, Tahsin (1990), **Türkçenin Grameri**, Ankara: TDK Yayınları.

BAŞDAŞ, Cahit (t.y.), “Türkçede Üçüncü Grup (Ara) Ekler”,
http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/cahit_basdas_ara_ekler.pdf
(11 Ekim 2009).

BAŞTÜRK, Mehmet (2004), **Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi**, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

BAYRAKTAR, Nesrin (2004), **Türkçede Fiilimsiler**, Ankara: TDK Yayınları.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, (2008), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

ÇAYIRÇİMEN, Filiz A. (1999), “Çocuk Yuvalarında Kalan ve Aile İle Birlikte Yaşayan Altı-Yedi Yaş Çocuklarının Dil Gelişimlerinin İncelenmesi (Ankara ve Isparta Örneği)”, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÇELEBİOĞLU, Meltem (2005), **Balcan Paylaşmayı Öğreniyor**, İzmir: Zambak Yayınları.

DEMİR, Nurettin, Emine Yılmaz, (2005), **Türk Dili El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları.

DERELİ, Esra (2003), “Okul Öncesi Eğitimine Devam Eden 4-6 Yaş Arasındaki Çocukların İfade Edici Dil Düzeylerinin İncelenmesi (Konya İli Örneği)”, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DOĞAN, Özcan (2001), “ Okulöncesi Dönem Çocuklarının Konuşmalarının Akıcılık Özelliklerinin İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

DÖNMEZ, Necate Baykoç (1986), “12-36 Aylık Türk Çocuklarının Türkçeyi Kazanma Aşamaları”, Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

EDİSKUN, Haydar (1985), **Türk Dilbilgisi**, İstanbul: Remzi Kitap Evi.

EKER, Süer (2006), **Çağdaş Türk Dili**, Ankara: Grafiker Yayınları.

ERGİN, Muharrem (1997), **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Basım Yayım Dağıtım.

ERKAN, Pınar (1990), “Sosyoekonomik ve Eğitim Düzeyleri Farklı Olan Ailelerin 48-60 Aylar Arasındaki Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

FERAH, Aysel (2006), “Sinop İli İlköğretim 2. , 3., 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinde Birleşik Zarf-Fillerin Kavranması” , XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (13-15 Eylül 2006). Muğla.

GENCAN, Tahir Nejat (1979), **Dilbilgisi**, Ankara: TDK Yayınları.

GÜLERYÜZ, F. Figen (1990), “48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

GÜLSEVİN, Güner (1990), “Türkçede –SA Şart Gerundiumu Üzerine”, **Türk Dili Dergisi**, S.467, Ankara, Kasım, s.276-279.

GÜNEŞ, Firdevs (2007), **Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma**, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

HENGİRMEN, Mehmet (1995), **Türkçe Dilbilgisi**, Ankara: Ergun Yayın Evi.

İLHAN, Nadir, (2007),” Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu”, İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiriler,http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/Nadir_ilhan_Birlesik_Cumle.pdf, (11 Ekim 2009).

KABADAYI, Abdülkadir (2002), “Çocukların Sosyo-Ekonomik Durumlarının Oyunlarında Kullandıkları Anadile Etkilerinin Sınıflandırılması” **Dil Dergisi**, S. 112, s.23-33.

KAHRAMAN, Tahir (2005), **Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi**, Ankara: Yazarın Kendi Yayını.

KAPLAN, Mehmet (2002), **Kültür ve Dil**, İstanbul: Dergah Yayınları.

KARABAĞ, Seda (1995), “Dil Edinim Sürecinde Sözcüklerin Anlamlandırılması ve Kavram Gelişimi”, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Dilbilim ABD (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KARABULUT, Ferhat (2009), “ Köktürkçenin Sıfatıilli Yapı Tipolojisi”, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/ferhat_karabulut_kokturkce_sifatfiil.pdf, (11 Ekim 2009).

KARACAN, Elvan (1998), “Yaşamın İlk Bir Yılında Anne-Bebek Etkileşimi ve Bebeklerde Dil Gelişimi”, Ankara: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi).

KARACAN, Elvan (2000), “Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi”, **Klinik Psikiyatri Dergisi**, Cilt 3, S.4, s.263-268.

KARAHAN, Leyla (1994), “-sa –se Eki Hakkında”, **Türk Dili Dergisi**, S.516, Ankara, Aralık, s.471-474.

KARAHAN, Leyla (2000), **Türkçede Söz Dizimi**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KARAKUŞ, İdris (1997),” Çocukta Dil Gelişimi”, **Türk Dili Dergisi**,S.544,Ankara, Nisan, s.372-379.

KOÇ, Nurettin, (2002) ,” İyelik Ekleri, Fiilimsiler ve –sa –se eki Üzerine”, TD S.650,http://www.tdkdergi.gov.tr/TDD/2002s605/2002s605_09_N_KOC.pdf, (15 Ekim 2009).

KONİ, N. (1987), “İşitme Engelli Çocuklara Bazı İletişim Becerilerinin Kazandırılmasında Eğitimle İlgili Çevre Düzenlemesinin Etkisi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KORKMAZ, Zeynep (2003), **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara: TDK Yayınları.

MANGIR, M, ERKAN S. (1987), “0-4 Yaş Arasındaki Çocuklarda Dil Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları**, 1006-30.

ÖZTÜRK, Hamiyet (1995), “ Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Giden ve Gitmeyen İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyleri”, Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÖZTÜRK, Jale (2002), “Memduh Şevket Esendal’ın İlk Sekiz Hikâye Kitabında Yer Alan Hikâyelerdeki Zarf-fiiller ve Zarf-fiil Grupları”, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ÖZTÜRK, Jale (2009), **Hatay Ağzı**, Adana: Karahan Kitabevi.

SEÇİLMİŞ, Sema (1996), “ Anaokuluna Giden ve Gitmeyen erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Dil Gelişimi İle İlgili Becerilerinin İncelenmesi,” Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SİVASLOĞLU, Aziz (t.y.), **Dünya Masalları-İki İnatçı Keçi**, İstanbul: Hobi Yayınevi.

SOLMAZ, Feriha (1997), “ 6 Yaş Grubu Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Gelişimine Yaratıcı Drama Eğitiminin Etkisi”, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ABD (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ŞAHİN, Mehmet (1995), “Çocukta Dil Gelişimi”, **Dil Dergisi**, S.30, s.64-70.

TAŞDEMİR, Mehmet (1995), **Çağdaş Eğitim Dergisi**, S. 213.

TEMEL, Z.Fulya (1999), “0-6 Yaş Çocuklarında Dilin Kazanılması”, Türk Dili Dergisi,http://www.tdkdergi.gov.tr/TDD/1999s572/1999_572_18_F_TEMEL.pdf, (10 Ekim 2009).

TEMİZYÜREK, Fahri (2007), “Çocukta Dil Gelişim Süreci”, **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı: 7, s. 169.

TURAN, Ayşegül (2000), **Sevgi Dili Konuşan Çocuklar**, İstanbul: Sistem Yayınları.

TÜRKÇE SÖZLÜK, 2005. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UYAR, Nursel (1995), “Anaokuluna Devam Eden 60-72 Aylık Çocuklara Destekleyici Olarak Uygulanan Eğitimde Drama Programlarının Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

ÜSTÜNOVA, Kerime, (2004), “Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, turkoloji.cu.edu.tr/.../kerime_ustunova_turkcede_zaman_kavrami.pdf, (11 Ekim 2009).

YAVUZER, Haluk (1993), **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YAYLA, Şehnaz (2003), “Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerden Gelen 60-72 Aylar Arasındaki Çocuklara Uygulanan Dil Eğitim Programlarının Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi”, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).